

Міністерство освіти і науки України
ДВНЗ «Прикарпатський національний університет ім. В. Стефаника»
Навчально-науковий юридичний інститут

О.С. ОЛІЙНИК

ОСНОВИ РИМСЬКОГО ПРИВАТНОГО ПРАВА

**Методичні вказівки
для підготовки до семінарських занять
студентів 2-го курсу заочної форми навчання**

*спеціальність 081 «Право»
галузь знань 08 «Право»*

**Івано-Франківськ,
2018**

ББК 67.9 (4УКР)310

0-75

Розглянуто та затверджено на засіданні кафедри цивільного права навчально-наукового юридичного інституту ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» (протокол № 1 від «31» серпня 2018 року).

Рекомендовано до друку рішенням Навчально-методичної ради навчально-наукового юридичного інституту ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» (протокол № 1 від «25» вересня від 2018 року).

Рекомендовано до друку рішенням Вченої ради навчально-наукового юридичного інституту ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» (протокол № 2 від «02» жовтня 2018 року).

Рецензенти:

Гейнц Р.М. – кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри цивільного права навчально-наукового юридичного інституту ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»

Яремак З.В. – кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри судочинства навчально-наукового юридичного інституту ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»

Олійник О.С. Основи римського приватного права: Методичні вказівки для підготовки до семінарських занять студентів 2-го курсу заочної форми навчання (спеціальність 081 «Право», галузь знань 08 «Право»). Івано-Франківськ: навчально-науковий юридичний інститут ПНУ, 2018. 47 с.

Методичні вказівки розроблені на основі навчального плану підготовки бакалавра спеціальності 081 «Право» ДВНЗ «Прикарпатський національний університет ім. Василя Стефаника» і призначені для підготовки студентів заочної форми до семінарських занять з навчальної дисципліни «Основи римського приватного права», підготовки до здачі екзамену, а також для індивідуальної роботи студентів 2-го курсу заочної форми навчання. У методичних вказівках викладені: тематичний план навчальної дисципліни, завдання до семінарських занять, які включають короткі методичні рекомендації, що полегшать підготовку студента, перелік питань, які виносяться на обговорення на семінарських заняттях, контрольні питання для перевірки знань, різнопланові теоретичні та практичні завдання, які сприятимуть поглибленому вивченню матеріалу з дисципліни «Основи римського приватного права», програмові вимоги до іспиту. Методичні вказівки містять перелік контрольних завдань, які повинні бути виконані студентами та оцінені викладачем як умова допуску студента до здачі іспиту з навчальної дисципліни. До тем запропоновано перелік основної та додаткової літератури, нормативних актів (історичних джерел) з метою поглибленого ознайомлення студентів з конкретними правовідносинами.

Методична розробка призначена для студентів, аспірантів, викладачів.

ББК 67.9 (4УКР)310

© Олійник О. С., 2018

© ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника», 2018

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА.....	4
ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ.....	6
ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ.....	7
ТЕМАТИКА СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ.....	8
Семінарське заняття № 1.....	14
Семінарське заняття № 2.....	17
ВАРІАНТИ КОНТРОЛЬНИХ РОБІТ.....	22
ПРОГРАМОВІ ВИМОГИ ДО ІСПИТУ.....	35
РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА.....	39

ПЕРЕДМОВА

Тричі Рим підкоряв собі світ: перший раз – своєю зброєю; другий – своєю релігією; третій – своїм правом, і всі три рази він єднав світ: перший раз – у державну єдність; другий раз – в єдність церкви; третій – у єдність права.
Р. Ієрінг.

Конституція України проголосила її демократичною державою, а тому на сучасному етапі розвитку суспільства, наша правова система перебудовується у якісно новий стан. В процесі здійснення правової реформи, досить гостро постає проблема відсутності необхідного запасу правових знань та традицій. Вирішити її можливо за допомогою вивчення історичного досвіду правотворення інших країн. Римське право займає в історії людства особливе місце, оскільки воно пережило народ, який його створив і двічі підкорило світ. Довершеність римського права ґрунтувалася на ідеях природного права, засадах справедливості, порядності, доброчесності, що й обумовило періодично здійснювані спроби відродити дух римського права, використати його найбільш вдалі знахідки та рішення. Ці спроби, що отримали у сукупності найменування «рецепція римського права», є одним з найяскравіших доказів того, що воно й через багато років після падіння Римської імперії зберегло свій потенціал, внаслідок чого і стало «материнським» щодо практично всіх європейських правових систем. Римське приватне право абстраговане від тих соціально-економічних умов, на ґрунті яких воно зародилося і тому цілком позбавлене характеру тлумачення чи коментування чинного на той час законодавства.

Вивчення навчальної дисципліни «Основи римського приватного права» важлива та невід’ємна частина освіти студентів, що бажають отримати диплом юриста. Україна, як і більшість країн континентальної Європи, є державою, що входить до романо-германської правової системи. Це означає, що основним джерелом формування сучасного українського законодавства є саме римське право з невеликим впливом німецького. Переважаюча більшість основних юридичних термінів, що застосовуються сучасними українськими юристами, має латинське походження. Латина, як відомо, була офіційною мовою стародавньої Римської держави. Це, зокрема, такі терміни як: юриспруденція, реституція, сервітут, облігація, конституція, юстиція, фабула, делікт та багато інших.

Сучасний юрист повинен не тільки добре володіти знанням нормативно-правових актів, а й розуміти їх суть та логіку побудови. Таке розуміння може забезпечити ретельне вивчення історії виникнення та розвитку юриспруденції взагалі та певних юридичних інститутів зокрема. Вивчаючи римське право, студент вчиться аналізувати норми права не тільки в статичній, а й у динаміці історичного розвитку, що надає можливість всебічного оволодіння правовими знаннями та розвитку його професійної правосвідомості.

Дисципліна «Основи римського приватного права» вивчає питання, що стосуються поняття, предмету та ролі римського права, з’ясовує його джерела, визначає основні юридичні поняття, що застосовувалися у стародавній римській державі. В цьому аспекті вивчаються сімейні правовідносини, правовий статус осіб, поняття про позови, речові права, зобов’язання, договори, делікти та спадкове право. Основними формами вивчення навчальної дисципліни «Основи римського приватного права» є лекційні та семінарські заняття, а також самостійна робота студентів.

Метою вивчення навчальної дисципліни є формування у студентів цілісної системи знань про загальнотеоретичні засади римського права, практичне застосування цих знань у діяльності юристів. Методичні вказівки підготовлені з урахуванням норм стародавнього римського права в обсязі, необхідному для повного та глибокого опанування студентами основних положень щодо системи зазначеної навчальної дисципліни, основних нормативно-правових актів римської держави, практики їх застосування, звичаїв та традицій, що існували в римському суспільстві. Завданням навчальної дисципліни є забезпечення розуміння студентом правової атмосфери тих часів з тим, щоб полегшити вивчення навчального курсу та навчити здійснювати порівняльний аналіз сучасного та стародавнього права.

В результаті вивчення дисципліни «Основи римського приватного права» студенти повинні **знати**: - основні положення римського приватного права; понятійний апарат курсу «Основи римського приватного права»;

- джерела римського приватного права;
- правове становище різних категорій осіб в римському приватному праві;
- основи правового статусу юридичних осіб;
- способи захисту прав і законних інтересів фізичних та юридичних осіб;
- основні положення речового права;
- основні положення зобов'язального та договірної права;
- основні положення спадкового права Римської держави.

вміти:

- здійснювати порівняння, аналіз норм римського приватного права та сучасного цивільного законодавства.

Критерії оцінювання:

- відповідь повинна бути точною (тобто, відповідати на питання так, як воно сформульовано у завданні);
- зрозумілою (логічною і стилістично грамотною);
- змістовною;
- повинна містити посилання на законодавчі та інші джерела.

Відповідно до навчального плану навчальна дисципліна «Основи римського приватного права» включає лекційні, семінарські (практичні) заняття та самостійну роботу студентів. В даний методичний посібник включені завдання на семінарські заняття, до теми семінарського заняття подаються методичні поради до її вивчення, акцентується увага на основних проблемних питаннях, які стосуються поданої теми. Крім того, до кожної теми пропонується основна та додаткова література, а також перелік першоджерел, які є основою регулювання певного виду відносин. Запропоновані завдання з Основ римського приватного права виконуються студентами другого курсу заочної форми навчання самостійно в період, що передуює складанню іспиту з даної дисципліни.

Для виконання домашніх контрольних робіт з Основ римського приватного права встановлюється 30 варіантів. Варіант визначається студентові згідно із порядковим номером студента відповідно до журналу групи. Студент, якому належить виконувати контрольну роботу певного варіанту, не може обирати собі інший варіант, оскільки така робота не буде зарахована, а студент не буде допущений до здачі іспиту з предмету. Контрольна робота повинна бути виконана також тими студентами, які здають заліково-екзаменаційну сесію згідно індивідуального графіку та студентами екстернатної форми навчання. В другому випадку варіант контрольної роботи, яку необхідно виконати, визначається за погодженням із керівником курсу.

Кожен варіант контрольної роботи складається з двох частин: теоретичної, яка включає три питання описового характеру, термінологічне завдання, та практичної, що містить завдання, які вимагають уміння студентом застосовувати отримані знання при розв'язку задач та ситуаційних завдань. Виконана контрольна робота повинна бути здана за десять днів до початку залікової (екзаменаційної) сесії, на якій складається іспит з Основ римського приватного права. Контрольна робота здається в методичний кабінет (на кафедру цивільного права), де реєструється і передається керівнику курсу. Керівник курсу встановлює відповідність варіанту зданої роботи варіанту, який повинен бути виконаний студентом. Після виявлення відповідності варіанту зданих контрольних робіт, керівник курсу перевіряє їх або передає для перевірки викладачам кафедри, на якій читається курс Основи римського приватного права. Якщо буде встановлена невідповідність варіанту, робота повертається студентові для приведення у відповідність із належним варіантом. У разі відповідності контрольної роботи встановленим вимогам, викладач, який здійснив її перевірку, зараховує її як виконану.

Теоретичні питання оцінюються у 5 балів кожне, визначення по 1 балу кожне, задача - 4 бали, тести – по 2 бали кожне. Загалом, максимальний результат контрольної роботи, який може одержати студент, 30 балів. Якщо викладачем будуть виявлені істотні недоліки у виконанні контрольної роботи, він не зараховує її, а робота повертається студентові

для доопрацювання відповідно до висловлених викладачем зауважень. Такий студент, на розсуд викладача, може бути не допущений до здачі іспиту з предмету за першим талоном. Наявність зарахованої контрольної роботи з Основ римського приватного права є умовою для допуску студента до складання іспиту.

Наявність у студентів сукупності знань в сфері римського приватного права стане суттєвою передумовою якісної підготовки висококваліфікованих фахівців у галузі права.

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ОСНОВИ РИМСЬКОГО ПРИВАТНОГО ПРАВА»

I змістовий модуль. Загальна частина. Правовий статус особи в римському приватному праві

№ п / п	Назва теми	Години	
		Лекції	Практичні
1.	Поняття римського приватного права та його значення в історії розвитку юриспруденції. Система римського приватного права.	-	-
2.	Джерела римського приватного права.	-	-
3.	Правове становище особи в Римській державі.	2	2
4.	Шлюбно-сімейні правовідносини в римському приватному праві.	-	-
5.	Здійснення та захист прав. Виникнення суду та його види. Судочинство у Стародавньому Римі.	1	-
6.	Вчення про позов. Позовна давність.	1	-
7.	Речове право Риму та його правова характеристика.	1	-
8.	Загальна характеристика прав на чужі речі у Стародавньому Римі.	1	-
II змістовий модуль. Особлива частина. Зобов'язальні правовідносини в римському приватному праві			
9.	Загальні положення зобов'язального права.	2	-
10.	Загальне вчення про договори.	2	-
11.	Правова характеристика окремих видів договорів.	2	2
12.	Загальні положення про позадоговірні зобов'язання. Квазіконтракти.	-	-
13.	Зобов'язання, що виникають із правопорушень (делікти). Квазіделікти	-	-
14.	Спадкове право в Римській державі	2	-
	За семестр	14	4

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ОСНОВИ РИМСЬКОГО ПРИВАТНОГО ПРАВА»

Тема 1. Поняття римського права та його значення в історії розвитку юриспруденції. Система римського приватного права

Римська правова культура. Основні світоглядні засади римської правової культури. Співвідношення права і релігії в римській культурі. Поняття та ознаки римського приватного права. Розмежування приватного та публічного права у Стародавньому Римі. Значення римського приватного права в історії розвитку юриспруденції. Поняття та предмет римського приватного права. Основні інститути римського приватного права: інститут необмеженої приватної власності, інститут договору. Система приватного римського права. Періодизація розвитку римської держави і права (архаїчний період, передкласичний період, класичний період, посткласичний період, юстиніанівський період). Правова характеристика цивільного (квіритського) права, права народів, преторського права.

Роль римського приватного права у виникненні та розвитку правових систем Європи. Рецепція римського приватного права: види, типи, форми. Проторецепція римського приватного права. Епоха глосаторів. Коментатори. Відмінність римського приватного права від права Стародавнього Риму. Рецепція римського приватного права в Україні.

Тема 2. Джерела римського приватного права

Загальна характеристика джерел права. Види джерел права. Поняття та види джерел римського приватного права. Основні джерела правоутворення у Стародавньому Римі. Звичаєве право. Закони XII таблиць – найдавніша форма писаних звичаїв Стародавнього Риму. Види звичаїв. Закони як джерело римського приватного права. Царські закони. Постанови народних зборів. Загальна характеристика сенатус-консультів. Імператорські конституції та їх види (едикти, декрети, рескрипти, мандати). Едикти магістратів та преторська практика. Форми діяльності римських юристів. Закон про цитування. Судовий прецедент.

Кодифікації римського приватного права. Кодифікація Юстиніана та її значення. Загальна характеристика Кодексу Юстиніана. Правова характеристика Дигестів. Інституції та їх значення. Новели. Звід цивільного права.

Тема 3. Правове становище особи в Римській державі

Поняття особи в римському приватному праві. Правосуб'єктність та її складові елементи. Поняття статусного права. Статуси осіб в Римській державі та правові наслідки змін в статусі осіб. Статус свободи, громадянства. Сімейний статус.

Правоздатність та дієздатність в Римській державі. Правоздатність в галузі публічного та приватного права. Виникнення та припинення правоздатності. Поняття, зміст, обсяг дієздатності. Диференціація осіб залежно від обсягу дієздатності. Причини та форми обмеження дієздатності фізичних осіб в Римі. Правова характеристика «приниження честі». Реституція та особливості її застосування щодо неповнолітніх.

Класифікація осіб в римському праві за статусом громадянства та обсяг об'єму їх цивільних прав. Правове становище римських громадян. Правове становище латинів. Латини Юніані. Правове становище перегринів. Правове становище вільновідпущеників (лібертинів). Встановлення правового інституту колонату та його роль в історії Римської держави. Специфіка правового становища колонів. Джерела рабства в Римській державі. Правове становище раба в

Римі. Способи залучення рабів у приватний обіг. Рабський пекулій як форма експлуатації рабів. Звільнення рабів: умови, форми, особливості.

Виникнення та розвиток інституту юридичних осіб. Поняття, види та ознаки юридичних осіб. Особливості виникнення та припинення юридичних осіб в Римі. Правове становище приватних корпорацій та їх види (союзи, фонди, муніципії).

Тема 4. Шлюбно-сімейні правовідносини в римському приватному праві

Загальна характеристика шлюбно-сімейних правовідносин в римському праві. Еволюція шлюбно-сімейних відносин. Поняття сімейного права. Поняття шлюбу та його види (шлюб з чоловічою владою та шлюб без чоловічої влади). Форми укладення шлюбу. Умови укладення та припинення шлюбу. Законний римський шлюб та його відмінність від конкубінату та контуберніуму. Поняття сім'ї та її види (агнатичне та когнатичне споріднення). Правова характеристика кровного споріднення за лініями та ступенями. Реформи імператора Августа у сфері шлюбно-сімейних відносин.

Особисті та майнові відносини подружжя. Правовий режим приданого та дарування з боку чоловіка. Параферна. Загальна характеристика відносин між батьками та дітьми. Інститут батьківської влади та її особливості в Римській державі. Встановлення та припинення батьківської влади. Відносини між матір'ю та дітьми. Право пекулію. Узаконення та усиновлення (адопція та арогація).

Опіка та піклування в римському приватному праві. Підстави для відмови від опіки. Припинення опіки та піклування. Представництво.

Тема 5. Здійснення та захист прав. Виникнення суду та його види.

Судочинство у Стародавньому Римі.

Суб'єктивні права та обов'язки. Поняття здійснення суб'єктивних прав. Мета та форми захисту прав. Особливості здійснення саморозправи як досудового способу захисту порушених прав та її правові наслідки. Виникнення суду та його види (публічні та приватні суди). Підсудність. Учасники судового процесу. Історичні форми судового процесу у Стародавньому Римі. Правова характеристика легісакційного процесу. Форми здійснення легісакційного процесу. Віндикація та контрвіндикація. Сакрамент. Засвідчення спору – літисконтестація. Визначальні особливості легісакційного процесу та його відмінність від інших видів процесу в Римській державі.

Формулярний процес та особливості його походження й здійснення. Характерні ознаки формулярного процесу та його відмінність від легісакційного процесу. Формула та її складові частини. Екстраординарний процес та його особливості. Одностадійність екстраординарного процесу. Закритий розгляд справ. Державне мито. Відмінність екстраординарного процесу від легісакційного та формулярного процесів. Рескриптний процес. Судове рішення. Анулювання судового рішення. Виконання судового рішення.

Особливі засоби преторського захисту та їх види. Реституція та особливості її застосування. Інтердикти. Стипуляція. Введення у володіння.

Тема 6. Вчення про позов. Позовна давність

Поняття та види позовів в Римській державі. Речові та особисті позови. Віндикаційний та негаторний позови. Позови суворого права та доброї совісті. Прямі та зворотні позови. Позови за аналогією. Позови з фікцією. Кондикційні позови. Позови з переміщенням суб'єктів в

інтенції та кондемнації. Штрафні та реіперсикаторні позови. Ноксальні позови. Позови в інтересах римського народу. Конкуренція позовів (кумулятивна та альтернативна конкуренція).

Правова характеристика позовної давності. Законні строки та позовна давність. Початок перебігу позовної давності. Переривання та зупинення строків позовної давності та підстави для цього. Судове рішення. Наслідки спливу строків позовної давності.

Тема 7. Речове право Риму та його правова характеристика

Поняття речового права. Поняття речей та їх види. Манципні та неманципні речі. Речі сакральні та речі релігійні. Речі публічного права. Родові та індивідуально визначені речі. Споживчі та неспоживчі, подільні та неподільні, прості, складні та інші види речей, поділ яких визнавався в Римській державі. Плоди та доходи. Витрати. Майно.

Види прав на речі. Поняття та види володіння річчю. Розмежування володіння та тримання (держання). Похідне володіння та його особливості. Способи встановлення та припинення володіння. Володіння законне та незаконне. Добросовісне та недобросовісне володіння. Захист права володіння та типи володільницьких інтердиктів. Посесорний захист. Петиторний захист.

Поняття та зміст права власності. Елементи права власності. Право володіння. Право користування. Право розпорядження. Право одержувати прибутки. Право захисту. Зміст права власності. Обмеження права власності.

Види власності. Квіритська власність. Преторська власність. Власність перегрнів. *Ius in commercio*. Провінційна власність. Виникнення поняття приватної власності. Державний земельний фонд. Земля, що залишалася у користуванні підкорених народів. Спільна власність. Ідеальна і реальна частки співвласників. Рівність прав співвласників. Пріоритетне право придбання частки в спільній власності. Спільна сумісна та спільна часткова власність.

Підстави виникнення та припинення права власності. Первісні та похідні способи набуття права власності. Заволодіння, специфікація, набуття права власності за давністю, злиття і змішування речей, з'єднання речей. Правовий режим скарбу. Придбання плодів. Набуття права власності за договором, у порядку спадкування. Традиція. Підстави припинення права власності. Загибель речі. Відмова власника від права на річ. Втрата права власності на річ.

Способи захисту права власності. Речові позови захисту права власності. Віндикаційний, негаторний позов. Публіціанський позов. Прогібіторний позов.

Тема 8. Загальна характеристика прав на чужі речі у Стародавньому Римі

Особливості виникнення інституту прав на чужі речі у Стародавньому Римі. Поняття та види прав на чужі речі. Поняття сервітуту (право обмеженого користування чужим майном). Поділ сервітутів на земельні та особисті. Види земельних та особистих сервітутів. Юридичні наслідки встановлення сервітутного права на річ. Міські та сільські сервітути як різновиди земельних. Узуфрукт і узус.

Емфітевзис (право користування чужою земельною ділянкою сільськогосподарського призначення) та суперфіцій (право користування чужою земельною ділянкою в межах населеного пункту). Зміст емфітевзису. Право відчуження емфітевзису. Зміст суперфіцію та право його відчуження. Захист суперфіцію та емфітевзису. Заставне право. Виникнення, призначення та основні риси заставного права. Форми застави. Фідуціарна застава (*fiducia cum creditore*). Ручний заклад (*pignus*). Іпотека (*hypotheca*). Припинення заставного права.

Тема 9. Загальні положення зобов'язального права

Поняття зобов'язання та його роль у цивільному обороті. Зобов'язальні відносини. Кредитор та боржник як сторони в зобов'язанні. Зміст зобов'язання: групи дій для виникнення зобов'язання: дати (dare), зробити (facere), надати (praestare). Види зобов'язань. Натуральні зобов'язання. Односторонні, двосторонні, багатосторонні зобов'язання. Подільні та неподільні зобов'язання. Альтернативні зобов'язання. Факультативні зобов'язання. Активні та пасивні зобов'язання. Інші види зобов'язань.

Підстави виникнення зобов'язань. Поняття юридичного факту. Події та дії.

Розподіл на договірні та позадоговірні зобов'язання. Система підстав виникнення зобов'язань: з договору; з делікту; ніби з контракту; ніби з делікту. Особистий характер зобов'язань. Заміна осіб в зобов'язанні в період принципату. Успадковування обов'язків по зобов'язаннях. Новація та особливості її здійснення. Цесія. Вади механізму цесії. Можливість переводу боргу на третю особу. Умови переводу боргу.

Зобов'язання з множинністю сторін. Види солідарності виконання. Вибіркова солідарність. Кумулятивна солідарність. Форми солідарності в римському праві. Кореальні зобов'язання. Виконання зобов'язань та його умови. Заміна виконання. Здійснення виконання особі, здатній його прийняти. Належне місце виконання. Виконання зобов'язання у визначений строк. Дострокове виконання. Спосіб виконання зобов'язання.

Прострочення виконання. Види прострочення виконання. Прострочення боржника. Наслідки прострочення боржника. Неможливість виконання та відповідальність за неї боржника. Непереборна сила. Підстави для притягнення боржника до відповідальності. Умови відповідальності : шкода, вина. Умисел, необережність та їх види. Збитки та їх види.

Поняття гарантій виконання зобов'язання. Засоби забезпечення виконання зобов'язання. Неустойка, гарантія, завдаток, застава, при тримання. Відповідальність за невиконання або неналежне виконання зобов'язання боржника та кредитора.

Тема 10. Загальне вчення про договори

Поняття договору за римським правом. Договір та угода. Сторони в договорі (контрагенти). Предмет договору. Види договорів. Контракти. Система контрактів. Угоди, що не були контрактами (пакти). Забезпечення контрактів судовим захистом.

Умови дійсності договорів. Законність. Волевиявлення сторін. Наявність правоздатності та дієздатності у сторін. Дотримання форми волевиявлення. Визначення предмета договору. Реальне виконання дій, що становлять предмет договору.

Воля та її вираз. Конклюдентні дії. Відповідність зовнішнього виразу волі внутрішньому наміру сторін. Помилка відносно характеру договору та відносно сторони договору. Помилка в предметі договору. Помилка в мотиві. Обман . Примус.

Зміст договору. Dare, facere, praestare. Умови договору. Істотні, звичайні, випадкові умови. Строк. Види строків: строк, з якого починає діяти договір та строк, настання якого припиняє дію договору. Умови договору. Відкладальні та скасувальні умови. Мета, задля якої укладався договір (кауза). Укладення договору. Оферта. Акцепт. Особиста присутність сторін. Укладення договору через представника. Припинення договору чи його розірвання.

Тема 11. Правова характеристика окремих видів договорів

Класифікація договорів. Контракти і пакти. Основні види контрактів. Правова характеристика вербальних договорів. Стипуляція як один із головних вербальних договорів. Умови дійсності стипуляції. Недійсні та нікчемні стипуляції. Інші види вербальних договорів: порука, обіцянка дати придане, обіцянка вільновідпущеника патрону.

Загальна характеристика літеральних договорів (журнали, прибутково-видаткові книги, синграф, хірограф).

Правова характеристика реальних договорів (позика, позичка, схов, застава). Відмінність договорів позики і позички. Нексум як найдавніша форма позики. Морська позика. Прекаріум. Договір схову або поклажі. Різновиди договору схову. Секвестр.

Правова характеристика консенсуальних договорів (договір купівлі-продажу, договір міни, договір найму речей, послуг, роботи, договір доручення, договір товариства). Права та обов'язки покупця та продавця за договором купівлі-продажу. Особливості договору морського перевезення. Договір товариства та його особливості. Види договору товариства у Стародавньому Римі. Договір доручення та його особливості. Види доручення. Права та обов'язки мандатарія.

Правова характеристика інномінальних (безіменних) контрактів та їх види. Походження та розвиток безіменних контрактів. Правова характеристика договору міни. Правова характеристика оціночного договору. Пакти та їх види в римському приватному праві. «Одягнені» та «голі» пакти: поняття, сутність. Законні, преторські, додаткові (приєднані) пакти.

Тема 12. Загальні положення про позадоговірні зобов'язання. Квзіконтракти

Поняття та види зобов'язань ніби з контракту (квзіконтракти). Відсутність договору між сторонами. Суть зобов'язання.

Ведення чужих справ без доручення. Gestor. Dominus. Позови на випадок ведення чужих справ. Елементи зобов'язання. Умови ведення чужих справ без доручення. Відсутність зобов'язання гестора перед хазяїном справи. Ведення справ за рахунок хазяїна справи. Зобов'язання сторін. Дбайливе ставлення до чужої справи. Обов'язок прозвітувати за виконану справу. Відповідальність гестора за казус.

Зобов'язання з безпідставного збагачення. Загальні підстави збагачення. Позов для витребування безпідставного збагачення. Кондикційний позов (condictio). Види кондикційних позовів. Позов про повернення певної грошової суми. Позов про повернення певної речі. Позов про повернення іншого збагачення. Основні категорії зобов'язань із безпідставного збагачення. Позов про повернення неналежно сплаченого. Позов про повернення отриманого для певної цілі, якщо вона не здійснилася. Позов про повернення отриманого в наслідок крадіжки.

Тема 13. Зобов'язання, що виникають із правопорушень (делікти). Квзіделікти

Поняття делікту. Публічні та приватні делікти. Поняття приватного делікту та його характерні особливості. Відмінність приватного делікту від злочину. Система деліктних зобов'язань. Суб'єктивна вина, як необхідна умова для визнання приватного делікту. Структура приватного делікту. Об'єктивна шкода, що заподіяна протизаконною дією однієї особи іншій. Вина особи, що здійснила протизаконну дію. Визнання протизаконної дії деліктом. Види приватних деліктів. Особиста образа та її особливості. Крадіжка. Неправомірне знищення або пошкодження чужого майна. Пограбування. Аквіліїв закон.

Зобов'язання ніби з деліктів. Квзіделікти як зобов'язання за неправомірне заподіяння майнової шкоди. Види зобов'язань ніби з деліктів. Відповідальність судді за винесення неправомірного рішення. Відповідальність господарів житлових будинків за викинуте або вилите. Відповідальність за недбало прикріплене, поставлене, підвішене. Неправомірні дії прислуги готелів, кораблів, заїжджих дворів, які спричинили шкоду майну постояльців чи пасажирів.

Тема 14. Спадкове право в Римській державі

Поняття спадкового права. Загальні положення про спадкоємство. Поняття спадкоємства. Види спадкоємства. Універсальне та сингулярне спадкування. Характерні особливості римського спадкового права. Спадкування за законом та спадкування за заповітом. Спадкування за давнім цивільним правом. Спадкування за преторськими едиктами. Спадкування у праві Юстиніана. Стадії процесу спадкування. Відкриття спадщини. Вступ у спадщину.

Спадкування за заповітом. Заповіт. Структура заповіту. Призначення спадкоємця. Відкази (легати). Заповіт як одностороння угода. Види заповітів. Давні та класичні види заповітів. Приватні та публічні заповіти. Умови дійсності заповіту. Здатність укладати заповіт. Форма заповіту. Визнання заповіту недійсним. Персональне призначення спадкоємця. Підпризначення спадкоємця. Заповідальне покладання. Обов'язкова доля ближчих родичів.

Спадкування за законом. Реформування порядку спадкоємства в спадкових новелах Юстиніана. Класи спадкоємців. Спадкова трансмісія. Черги спадкування. Прийняття спадщини та його наслідки. Виморочна спадщина.

Поняття та види легатів. Сингулярний характер правонаступництва. Порядок отримання легатів. Умови, що враховувалися при отриманні легатів. Закон Фальцидія. Фідеїкоміси. Позовний захист фідеїкомісів в республіканський період. Невід'ємне право спадкоємця на чверть спадщини. Закон Цинія та обмеження для дарування. Захист спадкових прав.

ТЕМАТИКА СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ № 1

(2 год.)

ТЕМА: ПРАВОВЕ СТАНОВИЩЕ ОСОБИ В РИМСЬКІЙ ДЕРЖАВІ

В частині вивчення особливостей статусного права в Римі необхідно пам'ятати, що в природі всі рівні, однак правові норми накладають певні обмеження як на окремих індивідів, так і на певні категорії осіб. Приналежність до конкретної спільноти являлася обмеженням в Римі, але, водночас, надавала їй певні правомочності. Тому, при вивченні особливостей правового статусу особи студенти повинні чітко з'ясувати обсяг прав тих категорій осіб, які склали населення Римської держави, проаналізувати співвідношення між правами та обов'язками вказаних осіб.

Зокрема, окрему увагу необхідно звернути на категорію римських громадян, так званих квіритів, оскільки саме вони користувалися найбільшими правомочностями у різних сферах життєдіяльності. Заслужує на увагу аналіз інституту колонату, оскільки він певною мірою є первісним прототипом інституту кріпацтва. В процесі підготовки до семінарського заняття студенти повинні з'ясувати значення інституту рабства в Римській державі та розкрити його подвійний характер. Крім того, саме в межах даної теми студенти одержують розуміння інституту юридичної особи, адже в період існування Римської держави уже існували організації, які були наділені ознаками, що дають змогу віднести їх саме до такого типу осіб, хоча сам термін «юридична особа» був запроваджений у науковий обіг пізніше. Студенти повинні вміти оперувати спеціальними поняттями, які є характерними для даної теми дослідження, а також вміти застосовувати одержані теоретичні знання для вирішення практичних завдань по запропонованій темі семінарського заняття, а також вміти проводити аналогії між положеннями римського приватного права та сучасного цивільного права України в частині правового статусу особи.

Питання для вивчення та обговорення:

1. Правосуб'єктність та її складові елементи. Статуси осіб в Римській державі, наслідки змін в статусі осіб.
2. Правоздатність в Римській державі: поняття, обсяг, умови виникнення та втрати.
3. Дієздатність в Римській державі: поняття, обсяг, умови виникнення та втрати. Правова характеристика «приниження (обмеження) честі».
4. Класифікація осіб в римському праві. Обсяг об'єму їх цивільних прав:
  - а) правове становище римських громадян (квіритів);
  - б) правове становище латинів (види латинів, латини Юніані);
  - в) правове становище перегрінів;
  - г) колонат: особливості його встановлення та роль в історії. Специфіка майнового становище колонів.
  - д) правове становище вільновідпущеників (лібертинів).
5. Джерела рабства в Римській державі. Становище раба в Римі. Способи залучення рабів у приватний обіг. Рабський пекулій як форма експлуатації рабів. Підстави та умови звільнення рабів на волю.
6. Поняття юридичної особи в Римській державі та її характерні особливості. Обмеження на свободу приватних об'єднань. Види юридичних осіб в Римі.

Термінологічний словник:

Статусне право, особа, персона, суб'єкт права, правосуб'єктність, квірити, латини, переґріни, чужоземці, лібертини, колони, патриції, клієнти, плебеї, правоздатність, дієздатність, деліктоздатність, реституція, «приниження честі», латини Юніани, раб, манумісія, рабський пекулій, раби землі, юридична особа, корпорація, колегія, скарбниця, муніципії, особи свого права, особи чужого права, домовладика, опіка, піклування.

Юридичні вислови:

Omne autem jus quo utimur vel ad personam, vel ad rem, vel ad actiones pertinet – все право, яким ми користуємось, стосується або осіб, або речей, або позовів (дій).

Libertas est potestas faciendi id, quod jure licet – свобода є можливістю робити те, що дозволено правом.

Suum cuique – кожному своє.

Universitas non deliquit – корпорація не може вчинити правопорушення.

Контрольні питання:

1. Які законні способи звільнення раба з рабства Ви знаєте? Чи існували обмеження при звільненні рабів на волю? Якщо так, охарактеризуйте їх.

2. Чи буде вільною дитина, народжена матір'ю – рабинєю від римського громадянина?

3. Якими способами латини могли набути римське громадянство?

4. Чи існували закони, які обмежували владу господаря над рабами? Якщо так, то які?

5. Які категорії осіб «умалювалися в честі»? Поясніть такі види «приниження честі» як ганьба та погана репутація.

6. У яких випадках припинялася діяльність юридичної особи в Стародавньому Римі?

7. Поясніть значення інституту патронату в римському приватному праві.

8. Розкрийте різницю у правовому статусі вільнонародженого та вільновідпущеного римського громадянина.

9. Які обмеження існували в праві поставати перед судом (за Ульпіана)?

Завдання:

1. Римські громадяни називали себе квіритами, а цивільне право римського народу – квіритське. Поясніть походження вказаних термінів?

2. Під час епідемії певна поховальна колегія, використавши власні кошти, звернулася до банкіра за допомогою. Одержавши позику вона (колегія) не змогла повернути її у встановлений строк. Яким чином банкір зможе одержати назад свої гроші? Чи може він звернути стягнення на майно окремих членів колегії?

3. За правління імператора Адріана раби Марціана, яких жорстоко карав господар за найменшу провину, прибігли до статуї імператора, благаючи про допомогу. Чи матиме це якісь наслідки для власника рабів?

4. Під час військової кампанії Лонгін був захоплений у полон. Через два роки він був звільнений з полону і повернувся до Риму. Чи означає це те, що його два сини знову стануть його підвладними?

5. Римський громадянин призначив раба капітаном свого корабля, який повинен був доставляти в Рим зерно. В одному із рейсів було втрачено велику кількість зерна, купленого в Єгипті. По прибутті в Рим виникла суперечка між покупцем зерна і капітаном про невиконання зобов'язання. Хто повинен відповідати за знищений товар?

6. У Мілетія було 90 рабів. Скільки рабів за заповітом він міг відпустити на волю, якщо сам він жив у I ст. н. е.?

7. Павло вигнав свого раба Плавта, оскільки той був старим і хворим, і не міг виконувати роботу по господарству. Плавта вилікувала знахарка, яка не пред'явила на нього ніяких прав. Чи може Павло повернути собі раба? Який статус матиме Плавт?

8. Якщо римляни сумнівалися у правовому статусі людини, то якою була загальна практика вирішення цієї ситуації: людина залишалася рабом чи їй надавалася свобода?

9. Раб Андронім був відказаний за заповітом і відпущений на волю ще за життя свого власника. Через деякий час він з власної необачності знову був обернений у рабство. Чи зможе Андронім довести свій статус і знову бути вільною людиною?

Теми індивідуальних виступів:

1. Обмеження на свободу приватних об'єднань в римському приватному праві.
2. Випадки обмеження влади господаря над рабами.
3. Юридичні особи в римському праві: поняття, відмінність від фізичних осіб.
4. Особливості правового становища жінки у Стародавньому Римі.
5. Особливості правового статусу муніципального вільновідпущеника.
6. Особливості становища римського громадянина в публічній та приватній сферах.
7. Особливості правового становища юридичних об'єднань – церковних інститутів в Римі (церков, храмів, монастирів тощо).

Література до теми:

1. Вовк В.М. Практикум з основ римського приватного права (у схемах і таблицях): Навчально-методичний посібник / В.М. Вовк. – К.: Атіка, 2007. -188 с.
2. Вовк В.М. Юридична рівність у римському приватному праві / В.М. Вовк // Адвокат. - К., 2009. - № 6 - С. 29-33.
3. Дождев Д. В. Римское частное право: Учебник для студ. вузов, обучающихся по спец. «Юриспруденция» / Институт государства и права РАН; Академический правовой ун-т / В.С. Нерсесянц (общ.ред.). — 2.изд., изм. и доп. — М.: НОРМА, 2003. — 765с.
4. Долгий С.А. Особливості правового статусу благодійних організацій за римським правом / С.А. Долгий //20 років незалежності України: здобутки, втрати і стратегії майбутнього [Текст]: матеріали XI науково-практичної конференції. - К.:Нац. академія управління. – 2011 .- С. 288-290.
5. Калюжний Р.А. Римське приватне право: Курс лекцій. - / Р.А. Калюжний. – К.: Істина, 2005. – 144 с.
6. Калюжний Р.А. Римське приватне право: підр. для вищ. навч. закл. / Р.А. Калюжний, В.М. Вовк. – К.: Атіка, 2012. – 408 с.
7. Качур В.О. Природні умови обмеження правосуб'єктності фізичних осіб у Стародавньому Римі / В.О. Качур // Часопис Київського університету права. — 2010. — № 3. — С. 8-12.
8. Качур В.О. Соціальні умови обмеження правосуб'єктності фізичних осіб у Стародавньому Римі / В.О. Качур // Часопис Київського університету права. — 2010. — № 4. — С. 23-27.
9. Макачук В. С. Основи римського приватного права: Навч. посібник / В.С. Макачук. – Львівський ін-т внутрішніх справ при Національній академії внутрішніх справ України; Міжнародна асоціація істориків права. — 2-ге вид., доп. — К.: Атіка, 2003. — 255 с.

10. Муромцев С.А. Гражданское право Древнего Рима / С. А. Муромцев. – М.: Статут, 2003. – 685 с.
11. Новицкий И. Б. Основы римского гражданского права. / И.Б. Новицкий. – М: Юридическая литература, 1972. – 296 с.
12. Орач Є. М. Основи римського приватного права: Курс лекцій / Є.М. Орач, Б.Й. Тищик. – Львівський держ. ун-т ім. Івана Франка. — К.: Юрінком Інтер, 2000. — 272 с.
13. Основи римського приватного права: Підручник / В.І. Борисова, Л.М. Баранова, М.В. Домашенко та ін.. – Х.: Право 2008. – 224 с.
14. Памятники римского права: Законы XII таблиц; Институции Гая; Дигесты Юстиниана. — М.: Зерцало, 1997. — 608 с.
15. Підпригора О. А. Римське приватне право. Академічний курс: Підручник для студ. юрид. спец. вищ. навч. закладів / О.А. Підпригора. — 3. вид., перероб.та доп. — К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2001. — 440 с.
16. Підпригора О.А. Римське право: Підручник / О.А. Підпригора, Є.О. Харитонов. — К.: Юрінком-Інтер, 2009. – 528 с.
17. Русу С. Д. Історико-правові передумови римського приватного права / С.Д. Русу // Університетські наукові записки. – 2005. - № 3. - С. 12-16.
18. Смирин В.М. Свобода раба и рабство свободного / В.М. Смирин // Вестник древней истории. – 2000. - № 2. – С. 56-63.
19. Спиченко Н.К. Правовое положение городского вольноотпущенника в эпоху Римской империи / Н.К. Спиченко // Вестник древней истории. – 2006. - № 3. – С. 38.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ № 2

(2 год.)

ТЕМА: ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА ОКРЕМИХ ВИДІВ ДОГОВОРІВ

Тематика договірної права Риму охоплює питання, які стосуються не тільки загальних уявлень про договір, але й містить знання про кожен договір зокрема. Значної уваги заслуговує розроблена римськими юристами система контрактів, кожна із груп якої містить закритий перелік договорів, які групувалися за способами їх укладення. Студент повинен знати систему контрактів у Римі, розрізняти підстави їх класифікації, повинен вміти надавати правову характеристику будь-якому контракту в межах системи. Студент повинен вивчити визначення окремих видів договорів, знати їх істотні умови, знати типи безіменних контрактів, види пактів та підстави їх класифікації. Студент повинен навчитися проводити паралель між договорами, які існували в межах римського приватного права та сучасними видами договорів.

Питання для вивчення та обговорення:

1. Поняття контрактів в римському приватному праві та їх класифікація.
2. Правова характеристика вербальних контрактів (стипуляція, призначення приданого, обіцянка вільновідпущеника патронові).
3. Правова характеристика літеральних контрактів (прибутково-видаткові книги, синграф, хірограф).
4. Правова характеристика реальних договорів (позика, позичка, схов, застава).
5. Правова характеристика консенсуальних договорів (договір купівлі-продажу, договір найму, договір доручення, договір товариства).

6. Правова характеристика інномінальних контрактів.
7. Пакти та їх види.

Термінологічний словник:

Контракт, вербальний контракт, літеральний контракт, реальний контракт, консенсуальний контракт, стипуляція, порука, синграф, хірограф, комодант, комодатарій, депонент, депозитарій, секвестр, іррегулярний схов, евікція, повірений, довіритель, арбітр, купівля-продаж, позика, позичка, доручення, договір товариства, застава, підряд, договір найму, міна, оціночний договір, дарування.

Юридичні вислови:

Contractus est ultro citroque obligatio – контракт є взаємним зобов'язанням (тобто угодою сторін).

Quod non est in actis, non est in mundo – чого не існує за документами, того не існує на світі.

Quid iuris? Iuris est – що говорить право? Це законно.

Sublata causa – tollitur effectus – знищити причину, і зникне наслідок.

Контрольні питання:

1. Що таке «безіменні контракти»? Чим була зумовлена їх поява?
2. В чому полягає відмінність між реальними та консенсуальними контрактами?
3. Чим відрізняється договір позики від договору позички в римському приватному праві?
4. Коли вважається дійсним договір купівлі-продажу: 1) коли встановлена ціна, 2) коли здійснена передача речей продавцем покупцеві, 3) коли заплачений завдаток.
5. Назвіть підстави поділу контрактів на вербальні, літеральні, реальні та консенсуальні?
6. Визначіть, як називалася боргова розписка, яка починалася словами: «Титус винен Сею 100 асів»?
7. У разі якої відповіді боржника на запитання кредитора «Обіцяєш дати 100 асів?» стипуляція вважатиметься дійсною?
8. Хто може користуватися плодами речі: той, кому річ здана в оренду чи власник?
9. Дайте пояснення терміна «покупка надії», в чому сутність цього явища?
10. З якого моменту вважався укладеним договір товариства?

Завдання:

1. Чи матиме місце договір найму, якщо А. віддав свою золоту каблучку в ремонт і пообіцяв заплатити за роботу стільки, скільки призначить по закінченню роботи ювелір?
2. Х. позичив у У. 500 сестерцій в срібних монетах, а повернув борг у міді. Кредитор відмовився приймати платіж, аргументуючи свій вчинок тим, що борг повертається в монетах тих же номіналів, в яких і позичався. Чи правий кредитор?
3. Мельник позичив у селянина зерно. Селянин дав йому зіпсовану пшеницю, не попередивши про це мельника. Як мельник змішав позичене зерно зі своїм, то зіпсувалося все. Як можна за допомогою правових засобів добитися покриття збитків?
4. Гай позичив у Невія п'ять мішків зерна. Невій дав ключ боржникові від сараю, де зберігалося зерно. Але боржник не зміг того ж дня забрати позичене збіжжя. Вночі в сарай ударила блискавка, спаливши і сам сарай, і все, що в ньому було. Про який вид договору йде мова? Які юридичні наслідки матиме це факт для Гая і Невія?

5. Публій навесні взяв у борг у Гая сто кошелів високосортного зерна, при цьому в договорі вказувалося, що він або продасть зерно і поверне одержані гроші, або поверне таку саму кількість такого самого зерна восени. Минула осінь, але Публій не виконав угоди, тому Гай звернувся до суду. Виникає питання: за ціною якого часу потрібно оцінити борг?

6. Октавій вирішив переїхати жити до старшого сина в Іберію. Рішення він прийняв весною. На продаж було виставлене все майно Октавія: вілла, фруктовий сад, земельна ділянка, на одній частині якої він встиг посадити овочі, а другу частину засіяв зерном. Покупцем зголосився бути сусід Октавія Нігерій. Вони уклали угоду купівлі-продажу всього виставленого майна. Чи може бути проданий майбутній врожай? Якщо влітку майбутній врожай буде знищений градом, то хто буде у збитках – продавець чи покупець? Чи має право покупець вимагати від продавця повернення покупної ціни майбутнього врожаю у разі його загибелі?

7. Дві особи, між якими виник спір про власність на дорогоцінну річ, передали її на збереження третій особі (секвестору) до винесення рішення судом по справі. Який в даному випадку правовий статус секвестора: володілець, держатель тощо? Якщо хтось із сторін вимагатиме насильницьким способом повернення речі – якими законними способами захисту володіє секвестор?

8. Луцій продавав Маркові будинок, але жоден з них не знав його реальної вартості. Тоді Луцій запропонував Маркові як покупцю самому визначити ціну. На цих умовах договір було укладено. Наступного дня Марк прийшов вступати у володіння будинком і передав Луцію суму, яка здалася йому занадто низькою. Він відмовився її прийняти. В той же час Марк вимагав виконати договір. Яке Ваше рішення по справі? Чи змінилася б ситуація, якщо б Луцій і Марк вибрали третю особу, яка повинна була встановити вартість будинку?

9. Гней уклав з Тиберієм договір купівлі-продажу статуї і одразу оплатив її вартість. Тиберій передав покупцю ключі від приміщення, де зберігалася статуя, зазначивши, що Гней може забрати її в будь-який час, що той і зробив через місяць. Через три роки після укладення договору Тіт пред'явив до Гнея позов про витребування у нього статуї на тій основі, що ця річ була вкрадена у нього 4 роки назад. Гней зазначив, що він добросовісно володів нею 3 роки, а тому вона стала його воасністю. Тіт заперечив, що насправді статуя знаходилася у будинку відповідача 2 роки та 11 місяців. Як вирішити справу?

Теми індивідуальних виступів:

1. Правова характеристика пактів, що отримали захист імператора.
2. Правова характеристика пактів, що приєднані до контрактів.
3. Правова характеристика клятвенної обіцянки вільновідпущеника своєму патрону.
4. Правова характеристика договору зберігання. Види договору зберігання в Римі.
5. Особливості договору товариства в римському приватному праві та його види.
6. Оціночний договір в римському приватному праві.
7. Рецепція положень про договір доручення в римському приватному праві у Цивільному кодексі України.
8. Особливості договору позики в римському приватному праві. Ранні форми позики.

Література до теми:

1. Вовк В.М. Практикум з основ римського приватного права (у схемах і таблицях): Навчально-методичний посібник / В.М.Вовк. – К.: Атіка, 2007. -188 с.
2. Гончаренко В.О. Договір позички за римським приватним правом та його рецепція у сучасному цивільному законодавстві України: Автореф. дис...канд. юрид. наук: 12.00.03 [Електронний ресурс] / В.О. Гончаренко. – Одеська нац. юридична академія. – О. – 2005. – 19 с.

3. Гужва А. М. Формули «quod interest», «qanti interest» у договорі найму за римським правом / А.М. Гужва // Актуальні проблеми держави і права. – Випуск 51. – Одеса. – 2009. – С. 14-17.
4. Дождев Д. В. Римское частное право: Учебник для студ. вузов, обучающихся по спец. «Юриспруденция» / Институт государства и права РАН; Академический правовой ун-т / В.С. Нерсесянц (общ.ред.). — 2.изд., изм. и доп. — М.: НОРМА, 2003. — 765с.
5. Дихта Я.М. Поняття та характерні риси договору доручення за римським приватним правом // Актуальні проблеми держави і права. – Випуск 51. – Одеса. – 2009. – С. 17-21.
6. Дыхта Н. Договор поручения в римском частном праве и его рецепция в гражданском праве Украины / Н. Дыхта // *Legeasiviata*. – Martie, 2014. – С. 51-55.
7. Калюжний Р.А. Римське приватне право: Курс лекцій. - / Р.А. Калюжний. – К.: Істина, 2005. – 144 с.
8. Калюжний Р.А. Римське приватне право: підр. для вищ. навч. закл. / Р.А. Калюжний, В.М. Вовк. – К.: Атіка, 2012. – 408 с.
9. Коссак В. Рецепція положень римського права про іпотеку в законодавство України / В. Коссак // Римське право та правова культура Європи. – Люблін: Вид. Люблінського католицького ун-ту. – 2009. – С. 63-67.
10. Макарчук В. С. Основи римського приватного права: Навч. посібник / В.С. Макарчук. – Львівський ін-т внутрішніх справ при Національній академії внутрішніх справ України; Міжнародна асоціація істориків права. — 2-ге вид., доп. — К.: Атіка, 2003. — 255 с.
11. Муромцев С.А. Гражданское право Древнего Рима / С. А. Муромцев. – М.: Статут, 2003. – 685 с.
12. Малков А.Д. Сущность договора в римском праве / А.Д. Малков // Древнее право. – 1999. - № 1 (4). – С.180-187.
13. Новицкий И. Б. Основы римского гражданского права. / И.Б. Новицкий. – М: Юридическая литература, 1972. – 296 с.
14. Олійник О.С. Історичні передумови поділу договорів на реальні та консенсуальні на прикладі права Стародавнього Риму / О.С. Олійник // Матеріали круглого столу кафедри цивільного права Юридичного інституту Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (27 червня 2014 року, м. Івано-Франківськ). – Івано-Франківськ, 2014. – С. 34-39.
15. Орач Є. М. Основи римського приватного права: Курс лекцій / Є.М. Орач, Б.Й. Тищик. – Львівський держ. ун-т ім. Івана Франка. — К.: Юрінком Інтер, 2000. — 272 с.
16. Основи римського приватного права: Підручник / В.І. Борисова, Л.М. Баранова, М.В. Домашенко та ін.. – Х.: Право 2008. – 224 с.
17. Памятники римского права: Законы XII таблиц; Институции Гая; Дигесты Юстиниана. — М.: Зерцало, 1997. — 608 с.
18. Підпригора О. А. Римське приватне право. Академічний курс: Підручник для студ. юрид. спец. вищ. навч. закладів / О.А. Підпригора. — 3. вид., перероб.та доп. — К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2001. — 440 с.
19. Підпригора О.А. Римське право: Підручник / О.А. Підпригора, Є.О. Харитонов. – К.: Юрінком-Інтер, 2009. – 528 с.
20. Полдников Д.Ю. Понятие и значение pactum у глоссаторов/ Д.Ю. Полдников // Древнее право. -2004. - №.2 (14). – С. 25-29.
21. Северова Є.С. Представництво за римським правом та його рецепція у новому Цивільному кодексі України / Є.С. Северова // Науково-практичний журнал «Часопис цивілістики». – 2012. – Випуск 12. – С. 97-100.

22. Северова Є.С. Інститут представництва у Стародавньому Римі / Є.С. Северова // Актуальні проблеми держави і права. – 2005. – С. 283-285. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.apdp.in.ua/v25/65.pdf>
23. Северова Є.С. Представництво за римським приватним правом та його рецепція у сучасному цивільному праві України : дис. канд. юрид. наук : 12.00.03 / Є.С. Северова. - Одеса. – 2004. – 194 с.
24. Скрейпек М. Римське коріння договору схову в чеському праві / М. Скрейпек // Римське право та правова культура Європи. – Люблін: Вид. Люблінського католицького ун-ту. – 2009. – С. 68-76.
25. Цюра В. Генеза дослідження інституту представництва у зарубіжній правовій доктрині / В. Цюра // Національний юридичний журнал: теорія і практика. – Серпень, 2016. – 129-132. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.jurnaluljuridic.in.ua/archive/2016/4/29.pdf>

ВАРІАНТИ КОНТРОЛЬНИХ РОБІТ З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ОСНОВИ РИМСЬКОГО ПРИВАТНОГО ПРАВА»

1 ВАРІАНТ

1. Поняття та система римського приватного права, його значення в історії розвитку юриспруденції.

2. Поняття та види прав на чужі речі: загальна характеристика.

3. Поняття та види деліктів у римському приватному праві.

4. Дати визначення наступних термінів: позов, завдаток, перегріни, зобов'язання, латини.

5. Вирішити тестове завдання:

А) Кодекс Юстиніана – це: 1) зібрання (звід) імператорських конституцій; 2) рішення окремих казусів; 3) навчальний посібник для юристів-початківців; 4) відповіді на питання приватних і службових осіб; 5) елементарний підручник з права.

Б) Віндикаційний позов –це: 1) позов, який надавався власнику для застосування сили, для витребування речі, володіння якою було ним втрачене; 2) позов, який надавався власнику, коли річ залишалась в його фактичному володінні, але хтось заважав йому розпоряджатися нею; 3) позов про порушення права володіння, яке може виникнути в майбутньому; 4) це позов, спрямований на захист добросовісного власника; 5) позов про упорядкування і захист власності у відносинах між сусідами.

В) Кондемнація –це: 1) виклад претензій позивача (суть спору, позовні вимоги); 2) частина формули, яка слугувала для більш конкретного викладу вимог позивача; 3) це частина формули, яка уповноважувала суддю звинуватити або виправдати відповідача; 4) частина формули переважно мала місце в судовому процесі при розподілі загального майна, поділі спадщини, при спорах про відновлення меж на земельних ділянках; 5) це заперечення відповідача, яке направлялося проти вимог позивача.

6. Розв'язати практичне завдання.

Чому про латинів Юніана говорили, що вони «живуть, як вільні, а помирають як раби»? Відповідь пояснити.

2 ВАРІАНТ

1. Правова характеристика цивільного (квіритського) права, права народів та преторського права.

2. Поняття та види зобов'язань в римському приватному праві.

3. Правова характеристика договору доручення.

4. Дати визначення наступних термінів: негаторний позов, когнатська сім'я, заповіт, позовна давність, реституція.

5. Вирішити тестове завдання:

А) Декрети – це: 1) рішення імператора у конкретних судових справах; 2) інструкції чиновникам з адміністративних і судових питань; 3) письмові відповіді на запити, що надійшли імператору з конкретних питань; 4) постанови, обов'язкові для всього населення Римської імперії; 5) інструкції посадовим особам щодо правозастосування.

Б) Сервігуг –це: 1) право на чужу тілесну річ, згідно з яким річ, крім свого власника, служить ще й іншій особі в якомусь одному або декількох відношеннях; 2) довгострокове відчужуване і успадковуване право користування чужою землею сільськогосподарського призначення; 3) засіб забезпечення виконання зобов'язання, який встановлює речеве право заставодержателя на предмет застави; 4) довгострокове, відчужуване і успадковуване право користування чужою землею для забудови; 5) право розпорядження земельною ділянкою.

В) Назв'їди види преторського захисту:

1) інтердикти; 2) позови з фікцією; 3) реституція; 4) стипуляція; 5) позовна давність; 6) взяття застави; 7) інтенція.

6. Розв'язати практичне завдання.

Рабиня Гелла мала однорічну дитину. Чи має право власник рабині продати її, а дитину залишити собі?

3 ВАРІАНТ

1. Рецепція та проторецепція римського приватного права.
2. Виконання зобов'язань та його умови.
3. Правова характеристика договору товариства.
4. Дати визначення наступних термінів: едикти, право народів, майно, манципація, рецепція.

5. Вирішити тестове завдання:

А) Інституції – це: 1) збірники правил, міркувань, висновків; 2) навчальні посібники, підручники з права; 3) вид імператорських конституцій; 4) збірники творів юристів; 5) коментарі до преторського права.

Б) Емфітевзис –це: 1) право на чужу тілесну річ, згідно з яким річ, крім свого власника, служить ще й іншій особі в якомусь одному або декількох відношеннях; 2) довгострокове відчужуване і успадковуване право користування чужою землею сільськогосподарського призначення; 3) засіб забезпечення виконання зобов'язання, який встановлює речеве право заставодержателя на предмет застави; 4) довгострокове, відчужуване і успадковуване право користування чужою землею для забудови; 5) право розпорядження земельною ділянкою.

В) Назвіть види преторського захисту: 1) введення у володіння; 2) позови з фікцією; 3) реституція; 4) стипуляція; 5) позовна давність; 6) взяття застави; 7) інтенція.

6. Розв'язати практичне завдання.

За правління імператора Андріана раби Марціана, яких жорстоко карав господар за найменші провини, прибігли до статуї імператора, благаючи про допомогу. Чи матиме це якісь наслідки для власника рабів?

4 ВАРІАНТ

1. Поняття та види джерел римського приватного права.
2. Основні етапи розвитку римського спадкового права.
3. Відмінність договору позики від договору позички.
4. Дати визначення наступних термінів: декрети, фідеїкоміс, договір, приватне право, зобов'язання.

5. Вирішити тестове завдання:

А) Вкажіть, хто такі колони – це: 1) народність; 2) відпущені на волю раби; 3) вільні громадяни іншої держави, праву якої вони підкорялися; 4) економічно залежні від багатих землевласників дрібні орендарі землі; 5) стародавні жителі Лацію.

Б) Суперфіцій – це: 1) право на чужу тілесну річ, згідно з яким річ, крім свого власника, служить ще й іншій особі в якомусь одному або декількох відношеннях; 2) довгострокове відчужуване і успадковуване право користування чужою землею сільськогосподарського призначення; 3) засіб забезпечення виконання зобов'язання, який встановлює речеве право заставодержателя на предмет застави; 4) довгострокове, відчужуване і успадковуване право користування чужою землею для забудови; 5) право розпорядження земельною ділянкою.

В) Римській державі захист порушених суб'єктивних прав здійснювався в таких історично змінюваних формах процесу: 1) легісакційний процес; 2) екстраординарний процес; 3) цивільний процес; 4) кримінальний процес; 5) формулярний процес; 6) процес за вимогою; 7) судовий процес.

6. Розв'язати практичне завдання.

Кальпурнія перебувала в законному римському шлюбі. Через декілька років шлюбного життя вона закохалася у Стиха, раба-учителя, який належав її сусідові Луцію Помпею. Який статус матиме дитина, народжена від зв'язку між Кальпурнією та Стихом, якщо Луцій неодноразово висловлював незадоволення їхніми стосунками і вимагав їх припинення? Чи вплинуло б суттєво на статус майбутньої дитини те, якби Кальпурія не була заміжня?

5 ВАРІАНТ

1. Систематизація Юстиніана: структура, зміст, значення.
2. Поняття та види контрактів в римському приватному праві.
3. Правова характеристика прийняття спадщини та його наслідки.

4. Дати визначення наступних термінів: мандати, сенатус-консульти, річ, віндикаційний позов, стипуляція.

5. Вирішити тестове завдання:

А) Повна дієздатність у Стародавньому Римі наставала: 1) з 12 років; 2) з 14 років; 3) з 18 років; 4) з 25 років; 5) з моменту народження.

Б) Будь-яке дозволене звичаєм, законом або приватноправовою згодою користування або розпоряджання чужою річчю без права пошкодження самої речі –це: 1) статусне право; 2) сервітутне право; 3) цивільне право; 4) заставне право; 5) майнове право.

В) Римські юристи розрізняли такі види позовів: 1) процесуальний позов; 2) позов «суворого права»; 3) позов «справедливості»; 4) позов «доброї совісті»; 5) позов за аналогією; 6) позов з фікцією; 7) позов штрафний; 8) законний позов; 9) справедливий позов.

6. Розв'язати практичне завдання.

Дорослі сини вимагали у батька розподілу майна на тій основі, що воно є спільною власністю. Батько заперечував проти цього, посиляючись на те, що його сини є підвладними, а тому не є суб'єктами права і не можуть висувати подібні вимоги. Проаналізуйте ситуацію, зробіть власні висновки.

6 ВАРІАНТ

1. Правова характеристика статусів осіб в римській державі.

2. Поняття, види, загальна характеристика деліктів у римському приватному праві.

3. Поняття, правова характеристика, різновиди договору зберігання.

4. Дати визначення наступних термінів: рескрипти, агнатична сім'я, преторська формула, літисконтестація, квазіделікт.

5. Вирішити тестове завдання:

А) Найдавнішою формою судочинства в Римі був: 1) формулярний процес; 2) екстраординарний процес; 3) легісакційний процес; 4) приватна саморозправа; 5) рескриптний процес.

Б) Узуфрукт – це: 1) особисте право користування чужою річчю без отримання прибутків; 2) це повне право користування чужою річчю та її плодами без зміни її субстанції; 3) довічне право жити в чужому будинку або в його частині; 4) довічне право на послуги чужих рабів або тварин; 5) право користування чужою землею для забудови.

В) Легісакційний процес міг здійснюватись в таких формах: 1) накладанням руки; 2) взяттям застави; 3) засобом закладу; 4) дарування майна; 5) вимогою виділити земельну ділянку; 6) вимогою про призначення судді; 7) запрошенням відповідача до суду; 8) вимогою про призначення законного представника.

6. Розв'язати практичне завдання.

Квінт Катул вирішив емансипувати свого старшого сина – Юлія. Які наслідки це матиме для сина Юлія – Тіберія? Охарактеризуйте форми емансипації, які могли застосовуватися у Стародавньому Римі.

7 ВАРІАНТ

1. Правова характеристика цивільної правоздатності та дієздатності в Римі. Обмеження дієздатності фізичних осіб в Римській державі.

2. Правова характеристика заміни сторін у зобов'язанні.

3. Пакти та їх види в римському

4. Дати визначення наступних термінів: преторське право, інтердикт, речовий позов, конкубінат, романістика.

5. Вирішити тестове завдання:

А) Хто із членів древньоримської сім'ї був підвладним патерфаміліас: 1) дружина домовладки; 2) одружений син; 3) домовладка; 4) заміжня дочка; 5) внук – син емансипованого сина.

Б) Едикти (edictum) це: 1) імператорські рішення з конкретних судових справ; 2) інструкції посадовим особам (чиновникам, правителям провінцій) щодо правозастосування; 3) загальні розпорядження, які були обов'язковими як для службових осіб, так і для населення; 4)

письмові відповіді на запитання приватних або посадових осіб з приводу правових питань; 5) накази претора.

В) Назвіть одну з правомочностей власника, яка була складовою змісту права власності: 1) право володіння; 2) право відмови; 3) право застави; 4) право позову; 5) право дарування.

6. Розв'язати практичне завдання.

Чи можуть діти римського громадянина, після полонення останнього, вступати у законний римський шлюб без згоди батька, якщо з моменту полонення пройшло 2 роки (3 роки, 5 років)?

8 ВАРІАНТ

1. Загальна характеристика шлюбно-сімейних правовідносин в Римській державі.

2. Загальна характеристика літеральних договорів.

3. Рецепція та проторецепція римського приватного права.

4. Дати визначення наступних термінів: стипуляція, рецепція, романістика, демонстрація, контуберніум.

5. Вирішити тестове завдання:

А) До якої групи речей відносилися речі, які мали одиниці виміру: 1) індивідуально-визначені речі; 2) споживчі речі; 3) родові речі; 4) тілесні речі; 5) неподільні речі.

Б) Під загальним керівництвом Трибоніана професори Теофіл і Доротей для навчальних цілей уклали елементарний підручник цивільного права, який дістав назву: 1) цивільне право; 2) Інституції Юстиніана; 3) Уложення Юстиніана; 4) Дигести Юстиніана; 5) Кодекс Юстиніана.

В) Віндикаційний позов –це: 1) позов, який надавався власнику для застосування сили, для витребування речі, володіння якою було ним втрачене; 2) позов, який надавався власнику, коли річ залишалась в його фактичному володінні, але хтось заважав йому розпоряджатися нею; 3) позов про порушення права володіння, яке може виникнути в майбутньому; 4) це позов, спрямований на захист добросовісного власника; 5) позов про упорядкування і захист власності у відносинах між сусідами.

6. Розв'язати практичне завдання.

Рій диких бджіл сів на дерево, яке росло на земельній ділянці Марка. Поки Марк шукав необхідні предмети, для того, щоб зняти рій, його сусід – Тіт – встиг це зробити першим. Між Марком та Тітом виникла суперечка про те, кому належатимуть бджоли. Проаналізуйте ситуацію та дайте власну відповідь.

9 ВАРІАНТ

1. Правова характеристика особистих та майнових відносин подружжя.

2. Правова характеристика договору позики у Стародавньому Римі.

3. Правове становище римських громадян.

4. Дати визначення наступних термінів: реституція, контуберніум, делікт, правоздатність, дигести.

5. Вирішити тестове завдання:

А) Вкажіть первісні способи набуття права власності: 1) захоплення нічийних земель; 2) спадкування; 3) набуття права власності за давністю; 4) специфікація; 5) дарування.

Б) Вкажіть відповідь в якій не правильно названо відомого римського юриста твори якого можна було покласти в основу судового рішення: 1) Папініан; 2) Гай; 3) Флавій; 4) Модестин; 5) Ульпіан.

В) Негаторний позов –це: 1) позов, який надавався власнику для застосування сили, для витребування речі, володіння якою було ним втрачене; 2) позов, який надавався власнику, коли річ залишалась в його фактичному володінні, але хтось заважав йому розпоряджатися нею; 3) позов про порушення права володіння, яке може виникнути в майбутньому; 4) це позов, спрямований на захист добросовісного власника; 5) позов про утримання дощової вологи.

6. Розв'язати практичне завдання.

З дозволу батька син поступив на воєнну службу. З часом він досягнув високого громадського становища, набув майно, уже перебуваючи на державній службі та придбав маєток. Батько, уклавши невдалий для себе право чин, мав значні борги.

Чи має батько право в такій ситуації розплатитися з кредиторами майном свого сина? Відповідь обґрунтуйте.

10 ВАРІАНТ

1. Правова характеристика виникнення суду та його види.
2. Правова характеристика договору позички у Стародавньому Римі.
3. Становище раба в Римській державі.
4. Дати визначення наступних термінів: дієдатність, введення у володіння, екцепція, шлюб, сім'я.
5. Вирішити тестове завдання:

А) Zobов'язання, в яких боржник міг запропонувати замість визначеного інше виконання, називалися: 1) родові; 2) неподільні; 3) факультативні; 4) натуральні; 5) позадоговірні.

Б) Визначіть твір якого римського юриста став головним джерелом Інституцій: 1) Папініана; 2) Гая; 3) Флавія; 4) Модестина; 5) Ульпіана.

В) Прогібіторний позов – це: 1) позов, який надавався власнику для застосування сили, для витребування речі, володіння якою було ним втрачене; 2) позов, який надавався власнику, коли річ залишалась в його фактичному володінні, але хтось заважав йому розпоряджатися нею; 3) позов про порушення права володіння, яке може виникнути в майбутньому; 4) це позов, спрямований на захист добросовісного власника; 5) позов про упорядкування і захист власності у відносинах між сусідами.

6. Розв'язати практичне завдання.

У провінції Нумідії упав метеорит на землю Авгії. Але це трапилося так, що сам Авгій нічого про це не знав. Його сусід Марк бачив це і наступного ранку прийшов викопати камінь, а невдовзі продав його за солідну суму грошей. Коли ж власник поля дізнався про все, то став вимагати видачі каменя, саме тоді, коли продавець доставляв товар покупцеві. Кому належить право власності на метеорит за римським правом?

11 ВАРІАНТ

1. Правова характеристика легісакційного процесу.
2. Правова характеристика договору зберігання.
3. Правова характеристика Дигестів.
4. Дати визначення наступних термінів: сім'я, позивач, інтенція, квазіделікт, новели.
5. Вирішити тестове завдання:

А) Альтернативне zobов'язання – це zobов'язання, предметом якого є: 1) не одна річ, а дві або кілька, з яких боржник має право вибрати будь-яку; 2) є лише одна дія і, якщо вона стає неможливою, то боржнику надається можливість замість обумовленого виконання запропонувати інше; 3) родові речі; 4) індивідуально-визначені речі; 5) zobов'язання, які захищалися цивільним правом.

Б) Вкажіть відомого римського юриста який переглянув весь преторський едикт, систематизувавши всі ті приписи, що мали значення для того часу: 1) Модестина; 2) Флавій; 3) Сальвій Юліан; 4) Ульпіан; 5) Тіт Лівій.

В) Публіціанський позов - це: 1) позов, який надавався власнику для застосування сили, для витребування речі, володіння якою було ним втрачене; 2) позов, який надавався власнику, коли річ залишалась в його фактичному володінні, але хтось заважав йому розпоряджатися нею; 3) позов про порушення права володіння, яке може виникнути в майбутньому; 4) це позов, спрямований на захист добросовісного власника; 5) позов про упорядкування і захист власності у відносинах між сусідами.

6. Розв'язати практичне завдання.

Тіт побудував будинок і колодязь, відступивши від сусідньої ділянки відстань в 1 фут, а сливу і яблуню посадив на відстані 5 футів від межі. Чи відповідають дії Тіта Законам XII Таблиць?

12 ВАРІАНТ

1. Формулярний процес та особливості його здійснення. Преторська формула.
2. Правова характеристика інномінальних (безіменних) договорів.
3. Причини та форми обмеження дієздатності фізичних осіб у Римі.
4. Дати визначення наступних термінів: відповідач, кондемнація, інтердикт, пакт, інституції.
5. Вирішити тестове завдання:

А) Вкажіть, що в римському праві за Законами XII Таблиць відносилось до особистої образи: 1) посягання на честь, гідність, інші особисті нематеріальні блага вільної людини; 2) каліцтво, інші особисті образи дією; 3) крадіжка; 4) неправомірне знищення або пошкодження чужого майна; 5) побой без поранень.

Б) Назвіть твір в якому були систематизовані всі преторські едикти: 1) Закони XII таблиць; 2) Інституції Юстиніана; 3) Дигести Юстиніана; 4) Постійний едикт; 5) Юстиніанівський едикт.

В) Сервітут –це:

1) право на чужу тілесну річ, згідно з яким річ, крім свого власника, служить ще й іншій особі в якомусь одному або декількох відношеннях; 2) довгострокове відчужуване і успадковуване право користування чужою землею сільськогосподарського призначення; 3) засіб забезпечення виконання зобов'язання, який встановлює речеве право заставодержателя на предмет застави; 4) довгострокове, відчужуване і успадковуване право користування чужою землею для забудови; 5) право розпорядження земельною ділянкою.

6. Розв'язати практичне завдання.

Домашні тварини, які належали Руфу Манілію, поїдаючи жолуді із дерева, що росло на сусідній земельній ділянці, пошкодили огорожу. Власник сусідньої ділянки пред'явив позов Руфу Манілію про відшкодування вартості пошкодженої огорожі, однак той із вимогами не погодився.

Вирішіть спір за Законами XII Таблиць.

13 ВАРІАНТ

1. Екстраординарний процес та його особливості.
2. Правова характеристика ведення чужих справ без доручення.
3. Особливості спадкування за законом в римському суспільстві.
4. Дати визначення наступних термінів: дигести, латини, сім'я, позов, інтерполяція.
5. Вирішити тестове завдання:

А) Що може бути предметом зобов'язання у римському праві: 1) замовлення; 2) раб Стіх; 3) зерно; 4) сервітут; 5) віддати борг.

Б) Який закон скасував продаж у рабство і вбивство платенеспроможного боржника у Римі?: 1) Аквіліїв закон; 2) Фальцидіїв закон; 3) Петеліїв закон; 4) Юстиніанівський закон; 5) Закон Модестина.

В) Емфітевзис –це: 1) право на чужу тілесну річ, згідно з яким річ, крім свого власника, служить ще й іншій особі в якомусь одному або декількох відношеннях; 2) довгострокове відчужуване і успадковуване право користування чужою землею сільськогосподарського призначення; 3) засіб забезпечення виконання зобов'язання, який встановлює речеве право заставодержателя на предмет застави; 4) довгострокове, відчужуване і успадковуване право користування чужою землею для забудови; 5) право розпорядження земельною ділянкою.

6. Розв'язати практичне завдання.

Кому та на яких підставах належатиме право власності на глиняний посуд, який виробляє гончар із глини, добутої на чужій земельній ділянці; на золоті прикраси, зроблені ювеліром із позиченого золота; на срібну статуетку, виготовлену ювеліром із ложки, яку він знайшов на вулиці?

14 ВАРІАНТ

1. Загальна характеристика особливих засобів преторського захисту.
2. Правова характеристика зобов'язання з безпідставного збагачення.
3. Правова характеристика оціночного договору.
4. Дати визначення наступних термінів: новели, узаконення, контракт, еманципація, арогація.

5. Вирішити тестове завдання:

А) Договори, які не відповідали основним нормам цивільного права, після яких не було юридичних наслідків, називалися: 1) контракт; 2) консенсус; 3) пакт; 4) хірограф; 5) нексум.

Б) За яким законом усе населення Римської імперії було наділене правами громадянства:

1) Аквілій закон; 2) Фальцидій закон; 3) Петелій закон; 4) Юстиніанівський закон; 5) Закон Каракали.

В) Суперфіцій – це:

1) право на чужу тілесну річ, згідно з яким річ, крім свого власника, служить ще й іншій особі в якомусь одному або декількох відношеннях; 2) довгострокове відчужуване і успадковуване право користування чужою землею сільськогосподарського призначення; 3) засіб забезпечення виконання зобов'язання, який встановлює речеве право заставодержателя на предмет застави; 4) довгострокове, відчужуване і успадковуване право користування чужою землею для забудови; 5) право розпорядження земельною ділянкою.

6. Розв'язати практичне завдання.

Спадок Трибуція був обтяжений боргом у сумі 9000 сестерцій. До кого може бути пред'явлена вимога про виконання зобов'язання, якщо його спадкоємцями стали – син, дружина і раб? Який це вид зобов'язання?

15 ВАРІАНТ

1. Поняття та види позовів у Римській державі.
2. Правова характеристика договору застави у Стародавньому Римі.
3. Поняття та види легатів.
4. Дати визначення наступних термінів: квазіконтракт, усиновлення, володіння, прекарій, секвестр.

5. Вирішити тестове завдання:

А) Вкажіть, що із переліченого не відноситься до преторських пактів: 1) підтвердження боргу; 2) угода з третейським суддею про розгляд ним спору, що виник між певними особами; 3) компроміс; 4) угода про дарування; 5) угода з банкіром щодо сплати обумовленої суми за рахунок клієнта третій особі.

Б) Цивільна правоздатність римського громадянина складається з таких основних елементів: 1) право цитувати закони; 2) права виїжджати за межі Риму; 3) права мати дітей; 4) права торгувати; 5) права народжувати 2 і більше дітей.

В) Будь-яке дозволене звичаєм, законом або приватноправовою згодою користування або розпоряджання чужою річчю без права пошкодження самої речі –це: 1) статусне право; 2) сервітутне право; 3) цивільне право; 4) заставне право; 5) майнове право.

6. Розв'язати практичне завдання.

Неповнолітній, не маючи достатнього досвіду, уклав не вигідний для себе договір купівлі-продажу, що призвело до переплати в ціні, оскільки предмет договору мав недоліки. Яким чином неповнолітньому вийти з такої ситуації? Чи зміниться ситуація, якщо після укладення договору пройшло 2 роки?

16 ВАРІАНТ

1. Правова характеристика позовної давності. Співвідношення законних строків та строків позовної давності.
2. Правова характеристика договору купівлі-продажу.

3. Правова характеристика фидуціарної застави.
4. Дати визначення наступних термінів: арогація, іпотека, віндикаційний позов, право власності, латини.

5. Вирішити тестове завдання:

А) Продовжіть далі тезу: «Формами літеральних договорів були: прибутково-видаткові книги, синграф, ...»: 1) консенсус; 2) стипуляція; 3) клятва; 4) хірограф; 5) порука.

Б) Вільні орендарі мали в Римі мали назву: 1) стародавні латини; 2) вільновідпущеники; 3) древні латини; 4) перегрини; 5) колони.

В) Узурфрукт – це: 1) особисте право користування чужою річчю без отримання прибутків; 2) це повне право користування чужою річчю та її плодами без зміни її субстанції; 3) довічне право жити в чужому будинку або в його частині; 4) довічне право на послуги чужих рабів або тварин; 5) право користування чужою землею для забудови.

6. Розв'язати практичне завдання.

Чи матиме місце договір найму, якщо А. віддав свою золоту каблучку в ремонт ювеліру і пообіцяв заплатити за роботу стільки, скільки призначить по закінченню роботи ювелір. Відповідь обґрунтуйте.

17 ВАРІАНТ

1. Способи набуття та втрати права власності.

2. Правова характеристика договору найму речей.

3. Правова характеристика суперфіцію.

4. Дати визначення наступних термінів: адопція, сервітут, ручний заклад, інтердикт, колони.

5. Вирішити тестове завдання:

А) Які нормативні акти пов'язують з іменем трибуна Аквілія: 1) про заповідяну шкоду; 2) про неоплатний борг; 3) про обман; 4) про новацію договорів через стипуляцію; 5) про розбій.

Б) Римське право розрізняло такі види сім'ї: 1) чужа; 2) перегринська; 3) агнатична; 4) римська; 5) законна.

В) Узус -це: 1) особисте право користування чужою річчю без отримання прибутків; 2) це повне право користування чужою річчю та її плодами без зміни її субстанції; 3) довічне право жити в чужому будинку або в його частині; 4) довічне право на послуги чужих рабів або тварин; 5) право користування чужою землею для забудови.

6. Розв'язати практичне завдання.

К. позичив у Р. 500 сестерцій у срібних монетах, а повернув борг у міді. Кредитор відмовився приймати платіж, аргументуючи свій вчинок тим, що борг повертається у монетах тих же номіналів, в яких і позичався. Чи правий кредитор?

18 ВАРІАНТ

1. Правова характеристика захисту права власності.

2. Правова характеристика договору найму послуг.

3. Поняття та види сервітутів.

4. Дати визначення наступних термінів: узурфрукт, фидуціарна угода, синалагматичне зобов'язання, боржник, зобов'язання.

5. Вирішити тестове завдання:

А) Що в римському праві відносилось до особистої образи: 1) тілесні ушкодження; 2) нанесення образливих побоїв; 3) розпускання пліток; 4) словесні образи; 5) самовільне вторгнення в чуже помешкання.

Б) Назвіть форму усиновлення у Римі: 1) арогація; 2) узаконення; 3) опіка; 4) піклування; 5) дарування.

В) Реальне утримання речі, поєднане з наміром ставитися до неї як до своєї, забезпечене юридичним захистом-це: 1) володіння; 2) власність; 3) прирощення; 4) розпорядження; 5) утримання.

6. Розв'язати практичне завдання.

У Марка Корнелія було три сини: Тулій, Волузій та Гай. У своєму заповіті Марк вказав, що всім синам належить однакова частка спадку. Волузій не встиг прийняти свою частку, оскільки повертаючись з Афін він сильно застудився і помер в дорозі.

Яка частка належала кожному із синів Марка? Кому перейде частка спадщини Волузія, якщо він: а) був неодружений і не мав дітей; б) мав двох дітей, народжених у законному шлюбі.

19 ВАРІАНТ

1. Правова характеристика суперфіцію.

2. Правова характеристика договору найму роботи (підряд).

3. Правова характеристика засобів забезпечення виконання зобов'язання.

4. Дати визначення наступних термінів: шлюб з чоловічою владою, інтерполяції, емфітевзис, право володіння, договір.

5. Вирішити тестове завдання:

А) Юстиніан виділяв таку кількість черг спадкоємців: 1) чотири; 2) п'ять; 3) шість; 4) три; 5) сім.

Б) Проміжне становище між шлюбом і позашлюбним станом мало назву в Римі: 1) законний шлюб; 2) вільний союз; 3) конкубат; 4) несвященний шлюб; 5) союз peregriniv.

В) Речово-правовими засобами захисту права власності у Римі були: 1) віндикаційний позов; 2) негаторний позов; 3) прогібіторний позов; 4) преторський позов; 5) цивільний позов; 6) реальний позов; 7) позов сенату.

6. Розв'язати практичне завдання.

Октавій вирішив переїхати жити до старшого сина в Іберію. Рішення він прийняв весною. На продаж було виставлене все майно Октавія: вілла, фруктовий сад, земельна ділянка, на одній частині якої він встиг посадити овочі, а другу засіяти. Покупцем зголосився бути сусід Октавія Нігерій. Вони уклали угоду про купівлю-продаж вілли, саду і земельної ділянки, а також майбутнього врожаю.

Чи може бути проданий майбутній врожай? Чи має право покупець вимагати від продавця повернення покупної ціни майбутнього врожаю в разі його загибелі?

20 ВАРІАНТ

1. Поняття, види, правова характеристика сервітутів.

2. Правова характеристика договору доручення.

3. Поняття та види речей у Римі.

4. Дати визначення наступних термінів: шлюб без чоловічої влади, право розпорядження, суперфіцій, латини Юніана, преторське право.

5. Вирішити тестове завдання:

А) В яких випадках число свідків при складанні заповіту збільшувалося: 1) при заповіті сліпого, глухого, німого; 2) під час епідемії; 3) під час війни; 4) якщо заповідач був несповна розуму; 5) якщо спадкове майно було значним.

Б) Релігійна форма укладення шлюбу, яку застосовували патриції, за якою в присутності свідків і жерців з дотриманням певного церемоніалу і виголошенням визначених урочистих слів приносили Юпітеру жертву мала назву: 1) законна форма; 2) конфареація; 3) usus; 4) коемпція; 5) стипуляція.

В) Римське цивільне право розрізняло такі види прав на чужі речі: 1) віндикація; 2) манципація; 3) сервітут; 4) довгострокове відчужуване і успадковуване право користування чужою землею сільськогосподарського призначення; 5) заставне право; 6) спадкування; 7) земельне право;

6. Розв'язати практичне завдання.

У Публія Негідія була улюблена наложниця Гелла, яку він придбав на невільницькому ринку в Сіракузах. Дізнавшись, що Гелла вагітна, Пухлій відпустив її на волю, і вона стала вільновідпущеницею.

Який статус матиме її син після народження? Чи може він претендувати на спадок від батька (Публія) по закону? Чи матиме Публій над ним владу?

21 ВАРІАНТ

1. Правова характеристика емфітевзису.
2. Правова характеристика договору товариства.
3. Умови дійсності договорів.
4. Дати визначення наступних термінів: факультативні зобов'язання, неустойка, легат, стипуляція, синграф.

5. Вирішити тестове завдання:

А) Які із перелічених договорів не відносяться до категорії консенсуальних: 1) купівля-продаж; 2) підряд; 3) поклажа; 4) доручення; 5) застава.

Б) Шлюб внаслідок безпосереднього проживання жінки у домі чоловіка протягом року –це: 1) законна форма; 2) конфареація; 3) usus; 4) коемпція; 5) стипуляція.

В) Римському праву відомі такі форми застави:

1) іпотека; 2) довгострокова застава; 3) ручна застава; 4) застава на майбутнє; 5) фідучійна угода; 6) застава раба; 7) довічна застава.

6. Розв'язати практичне завдання.

Марк Горацій був патроном вільновідпущеника Сцепіона. За домовленістю Сцепіон надавав допомогу своєму патронові по догляду за садом і у ремонтних роботах. В результаті укладення не вигідної для себе угоди Марк Горацій розорився.

Чи має він право на одержання від вільновідпущеника утримання? Якщо б він помер, чи матимуть право на таке утримання діти Марка Горація?

22 ВАРІАНТ

1. Виконання зобов'язань та його умови. Наслідки невиконання чи неналежного виконання зобов'язання.

2. Особливості спадкування за законом у римському приватному праві.

3. Поняття шлюбу, його види та умови укладення.

4. Дати визначення наступних термінів: альтернативні зобов'язання, залік, оферта, хірограф, квірити.

5. Вирішити тестове завдання:

А) Яка з перелічених дій не належала за римським приватним правом до квазіделіктів: 1) відповідальність судді за винесення несправедливого рішення; 2) відповідальність власників готелів за недбало виставлене, підвішене або вивішене; 3) відповідальність за безпідставне збагачення; 4) відповідальність власників житлових будинків за вилите і викинуте; 5) відповідальність за недотримання умов пакту.

Б) Назвіть вік з якого жінки в Римі могли вступати в шлюб: 1) 12 років; 2) 10 років; 3) 16 років; 4) 13 років; 5) 14 років.

В) Юридичні факти, які є підставою виникнення зобов'язань групувались таким чином: 1) зобов'язання з договорів; 2) зобов'язання ніби з договорів; 3) зобов'язання з деліктів; 4) зобов'язання без договорів; 5) подароване зобов'язання; 6) деліктоване зобов'язання.

6. Розв'язати практичне завдання.

Павло вигнав свого раба Плавта, оскільки той був хворим і не міг виконувати роботу по господарству. Плавта вилікувала знахарка, яка не пред'явила жодних прав на нього.

Чи може Павло повернути собі раба? Який статус матиме Плавт?

23 ВАРІАНТ

1. Правова характеристика укладення договору в римському приватному праві. Умови дійсності договорів.

2. Поняття та види заповіту.

3. Поняття, ознаки, види осіб у Римі.

4. Дати визначення наступних термінів: натуральні зобов'язання, акцепт, синграф, арогація, інномінальні договори.

5. Вирішити тестове завдання:

А) Договір позики є: 1) двосторонній; 2) реальний; 3) консенсуальний; 4) односторонній; 5) може бути як односторонній, так і двосторонній.

Б) Форма усиновлення осіб свого права, тобто повнолітніх і самостійних у правовому відношенні у Римі мала назву: 1) адопція; 2) арогація; 3) узаконення; 4) стипуляція; 5) манципація.

В) Назвіть засоби забезпечення зобов'язань, які виділяла римська юриспруденція: 1) завдаток; 2) порука; 3) застава; 4) позика; 5) кредит; 6) договір дарування; 7) рішення судді.

6. Розв'язати практичне завдання.

Публій купив статую Венери, однак коли він прийшов забирати її у продавця, той віддав йому статую без п'єдесталу, пояснивши це тим, що при укладенні договору купівлі-продажу ця умова не була обумовлена в договорі.

Чи має покупець прав вимагати статую разом із п'єдесталом? Відповідь обґрунтуйте?

24 ВАРІАНТ

1. Правова характеристика вербальних договорів.

2. Правова характеристика фідеїкомісу.

3. Відносини представництва у Стародавньому Римі.

4. Дати визначення наступних термінів: реальні контракти, кондикційний позов, крадіжка, спадкове право, реституція.

5. Вирішити тестове завдання:

А) Забезпечення виконання зобов'язання, шляхом залучення додаткового боржника є: 1) підтвердження боргу; 2) порука; 3) стипуляція; 4) застава; 5) компроміс.

Б) Після смерті чоловіка вдова не повинна була одружуватись протягом не менше: 1) 10 місяців; 2) 12 місяців; 3) 6 місяців; 4) 1 року; 5) 2 років.

В) Формальні угоди, які визнавалися цивільним правом і забезпечувалися позовним захистом –це: 1) договори позики; 2) контракти; 3) пакти; 4) зобов'язання; 5) едикти.

6. Розв'язати практичне завдання.

Домінік був народжений в конкубінаті, оскільки його мати мала певні обмеження в дієздатності. Чи матиме якісь юридичні наслідки для Домініка той факт, що його батько Крісп висунув Домініка в стан місцевих декуріонів?

25 ВАРІАНТ

1. Правове становище колонів.

2. Правова характеристика квазіделіктів.

3. Правова характеристика позовної давності.

4. Дати визначення наступних термінів: договір позики, виморочна спадщина, позови суворого права, спадкова трансмісія, постум.

5. Вирішити тестове завдання:

А) Вкажіть, що із переліченого не відноситься до імператорських пактів: 1) підтвердження боргу; 2) угода про надання посагу; 3) компроміс; 4) угода про дарування; 5) угода з банкіром щодо сплати обумовленої суми за рахунок клієнта третій особі.

Б) Особливо зобов'язальні позови, передбачені *jus civile*, у яких не згадуються підстави їхнього виникнення це: 1) позов з фікцією; 2) позов реіперсекуторний; 3) кондикції; 4) позов суворого права; 5) стипуляція.

В) Реальний договір, що виникає внаслідок передачі однією особою речей, що визначені родовими ознаками, іншій особі у власність із зобов'язанням повернути їй речі в тій же кількості і такого ж роду та якості в установленний строк або до вимоги-це: 1) договір позики; 2) договір застави; 3) договір найму; 4) договір купівлі –продажу; 5) договір поклажі.

6. Розв'язати практичне завдання.

У Мілетія було 90 рабів. Скільки рабів за заповітом він міг відпустити на волю, якщо сам він жив у 1 ст. н.е. Які були вимоги щодо звільнення рабів на волю?

26 ВАРІАНТ

1. Поняття та види речей в римському приватному праві.

2. Поняття та види легатів у римському приватному праві.

3. Правова характеристика договору зберігання у Стародавньому Римі.
4. Дати визначення наступних термінів: позов за аналогією, одягнені пакти, секвестр, опіка, інтердикт.

5. Virішити тестове завдання:

А) В якому випадку договір купівлі-продажу буде дійсним: 1) коли здійснена передача речі; 2) коли визначено предмет, який мають намір купити; 3) коли встановлено ціну за предмет, який мають намір купити; 4) коли встановлено відповідальність за порушення умов договору; 5) коли заплачений завдаток.

Б) Розпорядження претора, якими він забороняв здійснювати які-небудь протиправні дії мали назву: 1) кондикції; 2) інтердикти; 3) стипуляція; 4) введення у володіння; 5) реституція.

В) Реальний договір, за яким одна особа передає іншій особі певну річ у тимчасове безоплатне користування – це: 1) договір позики; 2) договір застави; 3) договір найму; 4) договір купівлі – продажу; 5) договір поклажі.

6. Розв'язати практичне завдання.

Апій викинув з вікна свого будинку надщерблений кубок, який попав в обличчя громадянина, який проходив мимо. Кубок розбив обличчя громадянина так сильно, що було необхідним лікування у лікаря.

Чи буде відповідати Апій за вчинене? Чи буде враховано суддею вартість лікування та послуг лікаря? Про який вид відносин йде мова у задачі? Назвіть інші приклади квазіделіктів, які існували у Римі?

27 ВАРІАНТ

1. Правова характеристика кровного споріднення за лініями та ступенями.
2. Пакти та їх види в римському приватному праві.
3. Правова характеристика виникнення суду та його види.
4. Дати визначення наступних термінів: піклування, штрафний позов, колони, пекулій, літисконтестація.

5. Virішити тестове завдання:

А) Гестором є особа, яка: 1) є стороною у договорі доручення; 2) вчиняє дії в чужому майновому інтересі без доручення; 3) на користь якої вчиняються дії в чужому майновому інтересі; 4) є стороною у договорі товариства; 5) є стороною за договором міни.

Б) Обіцянка заплатити певну суму або зробити що-небудь, яка проголошувалась в урочистій обстановці в Римі мала назву: 1) реституція; 2) інтердикт; 3) стипуляція; 4) кондикція; 5) урочистий намір.

В) Реальний договір, за яким одна особа передає іншій річ для забезпечення боргу, але з умовою, що особа поверне ту ж саму річ в момент сплати боргу –це: 1) договір позики; 2) договір застави; 3) договір найму; 4) договір купівлі – продажу; 5) договір поклажі.

6. Розв'язати практичне завдання.

Октавія, єдина донька у батьків, вийшла заміж у «правильний шлюб». Коли батьки померли, їх майно було проголошено «виморочним спадком», відповідно до Законів XII таблиць. Як міг вирішити цю справу претор?

28 ВАРІАНТ

1. Правова характеристика звичаєвого права Стародавнього Риму.
2. Поняття та види деліктів у Стародавньому Римі.
3. Екстраординарний процес та його особливості.
4. Дати визначення наступних термінів: новація, порука, віндикта, лібертини, романістика.

5. Virішити тестове завдання:

А) Скільки черг спадкоємців було встановлено за преторським едиктом: 1) чотири; 2) дві; 3) три; 4) п'ять; 5) шість.

Б) Реституція – це: 1) короткі вказівки, які претори направляли особам за вимогами заінтересованих осіб; 2) публічна обіцянка сплатити певну суму або зробити щось; 3)

повернення, відновлення попереднього стану; 4) введення у володіння; 5) звернення до суду за захистом своїх порушених прав.

В) Відсуження третьою особою речі від покупця на підставі права, яке в неї було ще до передачі речі продавцем покупцеві –це: 1) стипуляція; 2) синграф; 3) хірограф; 4) манципація; 5) евікція.

6. Розв'язати практичне завдання.

Серед ночі в будинок до Марка увірвався сусід Лоллій і почав чинити безлад та ображати Марка. Через деякий час Лоллій заспокоївся і залишив чуже помешкання. Марк близько двох тижнів обмірковував те, що сталося, а потім вирішив подати позов до претора на Лоллія за образу. Однак претор відмовив йому у позові. Прокоментуйте ситуацію та відмову претора.

29 ВАРІАНТ

1. Інститут рабства у Римській державі. Правове становище раба.

2. Правова характеристика відносин між батьками та дітьми.

3. Способи набуття та втрати права власності.

4. Дати визначення наступних термінів: нексум, цесія, коемція, переробка речі, право власності.

5. Вирішити тестове завдання:

А) Вкажіть, хто такий постум: 1) сторона у договорі доручення; 2) особа, яка претендує на виморочну спадщину; 3) особа, яка вчинила делікт; 4) особа, яка відмовилася від спадкування; 5) особа, зачата за життя заповідача і народжена після його смерті.

Б) Іntenція-це:

1) виклад претензій позивача (суть спору, позовні вимоги); 2) частина формули, яка слугувала для більш конкретного викладу вимог позивача; 3) це частина формули, яка уповноважувала суддю звинуватити або виправдати відповідача; 4) частина формули переважно мала місце в судовому процесі при розподілі загального майна, поділі спадщини, при спорах про відновлення меж на земельних ділянках; 5) це заперечення відповідача, яке направлялося проти вимог позивача.

В) Договір, за яким заможні люди передавали речі зі свого майна в користування іншим особам з метою заручитися їхньою підтримкою під час виборів чи інших політичних акцій –це: 1) прекарій; 2) пекулій; 3) стипуляція; 4) договір позики; 5) договір застави.

6. Розв'язати практичне завдання.

У римського громадянина Тиберія було три внука. Один народився від підвладного сина, який жив разом із батьком. Другий народився в сім'ї емансипованого сина. Третій був народжений дочкою, яка перебувала у шлюбі з чоловічою владою.

Який із внуків знаходиться під владою діда? Відповідь обґрунтуйте .

30 ВАРІАНТ

1. Екстраординарний процес та його особливості.

2. Правова характеристика змісту договору у Стародавньому Римі.

3. Правова характеристика квазіделіктів.

4. Дати визначення наступних термінів: конфарреація, публіціанський позов, умисел, оціночний договір, пакт.

5. Вирішити тестове завдання:

А) Найдавнішою формою позики було: 1) порука; 2) нексум; 3) морська позика; 4) підтвердження боргу; 5) прекарій.

Кондемнація –це:

1) виклад претензій позивача (суть спору, позовні вимоги); 2) частина формули, яка слугувала для більш конкретного викладу вимог позивача; 3) це частина формули, яка уповноважувала суддю звинуватити або виправдати відповідача; 4) частина формули переважно мала місце в судовому процесі при розподілі загального майна, поділі спадщини, при спорах про відновлення меж на земельних ділянках; 5) це заперечення відповідача, яке

направлялося проти вимог позивача.

В) Оголошення сторони, яка бажає укласти певний договір, про свій намір вступити в зобов'язально-правові відносини з іншою особою для досягнення якоїсь мети:
1) оферта; 2) мотив; 3) мета; 4) стипуляція; 5) акцепт.

6. Розв'язати практичне завдання.

Домовладика віддав сина свого сина у кабалу. Через деякий час після того, як його син вже відпрацював необхідний термін, домовладика знову захотів віддати його у кабалу.

Чи має він на це право? Який статус набув після продажу в кабалу син? Які відмінності щодо цього між внуком і сином?

ПРОГРАМОВІ ВИМОГИ ДО ІСПИТУ З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ОСНОВИ РИМСЬКОГО ПРИВАТНОГО ПРАВА»

1. Поняття та значення римського приватного права в історії розвитку юриспруденції.
2. Поняття та система римського приватного права. Розмежування приватного і публічного права у Стародавньому Римі.
3. Періодизація розвитку Риму як держави та періоди розвитку римського права.
4. Правова характеристика цивільного (квіритського) права.
5. Правова характеристика права народів.
6. Правова характеристика преторського права.
7. Рецепція та проторецепція римського цивільного права.
8. Відмінність римського приватного права від права Стародавнього Риму.
9. Поняття та види джерел римського приватного права.
10. Правова характеристика звичаєвого права Стародавнього Риму. Види звичаїв.
11. Правова характеристика Законів XII таблиць як найдавнішої форми писаних звичаїв Стародавнього Риму.
12. Правова характеристика постанов народних зборів.
13. Сенатус-консульти як вид законів у Стародавньому Римі.
14. Імператорські конституції та їх види.
15. Загальна характеристика едиктів магістратів та преторської практики.
16. Форми діяльності римських юристів. Закон про цитування.
17. Кодифікації римського приватного права.
18. Кодифікація Юстиніана та її значення.
19. Загальна характеристика Кодексу Юстиніана.
20. Правова характеристика Дигестів.
21. Загальна характеристика Інституцій та їх значення.
22. Загальна характеристика Новел.
23. Поняття особи в римському праві. Статуси осіб в Римській державі та правові наслідки їх змін.
24. Правова характеристика цивільної правоздатності та дієздатності в Римі.
25. Причини та форми обмеження дієздатності фізичних осіб в Римській державі.
26. Правове становище римських громадян.
27. Правове становище латинів. Латини Юніана.
28. Правове становище вільновідпущеників (лібертінів).
29. Правове становище перегрінів.
30. Становлення правового інституту колонату та статус колонів в Стародавньому Римі.
31. Джерела рабства в Римській державі.
32. Становище раба в Римській державі. Умови відпуску рабів на волю.
33. Особливості виникнення та розвитку юридичних осіб у Стародавньому Римі.
34. Поняття, ознаки, види юридичних осіб в Стародавньому Римі.
35. Правове становище приватних корпорацій.

36. Загальна характеристика шлюбно-сімейних правовідносин в Римському приватному праві.
37. Поняття шлюбу, його види та умови укладення.
38. Форми укладення шлюбу в Римській державі.
39. Припинення шлюбу в Римській державі.
40. Поняття сім'ї та її види.
41. Правова характеристика кровного споріднення за лініями та ступенями.
42. Реформи імператора Августа у сфері шлюбно-сімейних правовідносин.
43. Правова характеристика особистих відносин та майнових відносин подружжя.
44. Загальна характеристика відносин між батьками та дітьми.
45. Інститут батьківської влади та її особливості в Римській державі.
46. Встановлення та припинення батьківської влади в Римській державі. Узаконення та усиновлення.
47. Правова характеристика опіки та піклування в Римському приватному праві.
48. Відносини представництва в Стародавньому Римі.
49. Особливості здійснення саморозправи як досудового способу захисту порушених прав та її правові наслідки.
50. Правова характеристика виникнення суду та його види.
51. Правова характеристика легісакційного процесу.
52. Форми здійснення легісакційного процесу.
53. Формулярний процес та особливості його здійснення.
54. Формула та її складові елементи.
55. Екстраординарний процес та його особливості.
56. Загальна характеристика особливих засобів преторського захисту.
57. Поняття та види позовів в Римській державі.
58. Правова характеристика позовної давності.
59. Співвідношення законних строків та строків позовної давності в Римській державі.
60. Переривання та зупинення строків позовної давності та підстави для цього.
61. Поняття та види речей в римському приватному праві.
62. Поняття та види прав на речі в Стародавньому Римі.
63. Поняття та види володіння в Римі.
64. Формування поняття про право власності у Стародавньому Римі.
65. Поняття та зміст права власності.
66. Способи набуття та втрати права власності.
67. Правова характеристика захисту права власності.
68. Правова характеристика квіритської власності.
69. Правова характеристика преторської власності.
70. Правова характеристика власності перегрнів.
71. Правова характеристика провінційної власності.
72. Правова характеристика спільної власності.
73. Припинення права власності.
74. Поняття та види прав на чужі речі.
75. Поняття та види сервітутів.
76. Правова характеристика емфітевзису.
77. Правова характеристика суперфіцію.
78. Поняття, призначення та основні риси заставного права.
79. Поняття застави та її види.
80. Правова характеристика фидуціарної застави.
81. Правова характеристика ручного закладу як форми застави.
82. Правова характеристика іпотеки.
83. Поняття, загальна характеристика зобов'язання в римському приватному праві.
84. Поняття та види зобов'язань в римському приватному праві.
85. Підстави виникнення зобов'язань.
86. Правова характеристика заміни сторін у зобов'язанні.

87. Новація та особливості її здійснення.
88. Правова характеристика цесії. Вади механізму цесії.
89. Переведення боргу на третю особу та його умови.
90. Правова характеристика зобов'язань з множинністю осіб.
91. Виконання зобов'язань та його умови.
92. Правова характеристика прострочення виконання зобов'язання в римському приватному праві.
93. Неможливість виконання зобов'язання в римському приватному праві та відповідальність боржника.
94. Підстави для притягнення боржника до відповідальності та звільнення від відповідальності.
95. Правова характеристика засобів забезпечення виконання зобов'язання.
96. Правова характеристика припинення зобов'язання, крім виконання.
97. Поняття договору в римському приватному праві та його значення.
98. Поняття та види договорів в римському приватному праві.
99. Поняття та види контрактів в римському приватному праві.
100. Правова характеристика угод, що не були контрактами.
101. Умови дійсності договорів.
102. Юридичні наслідки помилки при укладенні договору в римському приватному праві.
103. Правова характеристика змісту договору в Стародавньому Римі.
104. Умови договору та їх значення.
105. Поняття, види та правове значення строку в договорі.
106. Правова характеристика укладення договору в Стародавньому Римі.
107. Правова характеристика вербальних договорів.
108. Правова характеристика стипуляції.
109. Правова характеристика поруки.
110. Загальна характеристика літеральних договорів.
111. Загальна характеристика реальних договорів.
112. Правова характеристика договору позики в Стародавньому Римі.
113. Правова характеристика договору позички в Стародавньому Римі.
114. Відмінність договору позики від договору позички.
115. Правова характеристика договору зберігання (схову).
116. Поняття та різновиди договору зберігання.
117. Правова характеристика договору застави у Стародавньому Римі.
118. Загальна характеристика консенсуальних договорів.
119. Правова характеристика договору купівлі-продажу.
120. Правова характеристика договору найму речей.
121. Правова характеристика договору найму послуг.
122. Правова характеристика договору найму роботи (підряду).
123. Правова характеристика договору доручення.
124. Правова характеристика договору товариства.
125. Правова характеристика інномінальних (безіменних) договорів та їх види.
126. Правова характеристика договору міни.
127. Правова характеристика оціночного договору.
128. Пакти та їх види в римському приватному праві.
129. Поняття та види позадоговірних зобов'язань (зобов'язань ніби з контракту).
130. Правова характеристика ведення чужих справ без доручення.
131. Правова характеристика зобов'язання з безпідставного збагачення.
132. Поняття та загальна характеристика деліктних зобов'язань.
133. Поняття та види деліктів у Стародавньому Римі.
134. Правова характеристика кривди (особистої образи) в Римському приватному праві.
135. Правова характеристика крадіжки.
136. Правова характеристика неправомірного знищення або пошкодження чужого майна.

137. Правова характеристика зобов'язань ніби з приватних деліктів (квазіделіктів).
138. Основні поняття спадкового права.
139. Поняття та види спадкоємства в Римському приватному праві.
140. Характерні особливості римського спадкового права.
141. Основні етапи розвитку римського спадкового права.
142. Особливості спадкування за законом.
143. Черговість при спадкуванні за законом.
144. Правова характеристика спадкування за заповітом.
145. Поняття та види заповіту.
146. Правова характеристика прийняття спадщини та його наслідки.
147. Поняття та види легатів.
148. Сингулярне правонаступництво.
149. Встановлення та втрата легатів в римському приватному праві.
150. Правова характеристика фідейкомісу.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА:

1. Амбарцумян К.М. Вплив римського права на сучасний інститут віндикації у цивільному праві України / К.М. Амбарцумян // Держава і право [Текст]: зб. наукових праць. Юридичні і політичні науки. - К.: Ін-т держави і права. - 2013. - вип. 61. - С. 171-178.
2. Антошкіна В. Ретроспективний аналіз становлення та розвитку тлумачення правових норм крізь призму епох // Право України.-К.: Ін Юре, 2017.-№ 3.-С. 126-137.
3. Балко О. О. Інститут шлюбу за римським правом та його рецепція у континентальному типі правової системи : дис... канд. юрид. наук : 12.00.01 / Балко Олеся Олександрівна. - Львів, 2015. - 185 с.
4. Балко О.О. Місце інституту шлюбу в системі права Давнього Риму / О.О. Балко // Вісник Львівського університету. Серія юридична. - 2012. - Випуск 56. - С. 74-79.
5. Бартошек М. Римское право: Понятия, термины, определения / М.Бартошек. — М.: Юрид. лит., 1989. - 448 с.
6. Безклубий І. Зобов'язання з деліктів у Стародавньому Римі / І. Безклубий // Вісник Київського національного ун-ту ім. Т. Шевченка. - Юридичні науки. - Випуск 74-76. - 2007. - С. 115-117.
7. Безрук Л.О. Розвиток інституту іпотеки в Стародавньому Римі / Л.О. Безрук // Економіка. Фінанси. Право.- К. - 2009.- № 5.- С.34-37.
8. Берестова І.Е. Зобов'язання з набуття, збереження майна без достатньої правової підстави: автореф. дис.канд.юрид.наук : 12.00.03 / І.Е. Берестова. - Х.: 2004. - 20 с.
9. Бибииков А.И. Римское право: Практикум. Для студентов дневного и заочного отделений юридического факультета / А.И. Бибииков. - Иваново: Иван. гос. ун-т, 2006. - 124 с.
10. Васильченко В. В. Рецепція римського спадкового права в сучасному спадковому праві України: Автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.03 / Київський ун-т ім. Т.Шевченка. — К., 1997. - 20 с.
11. Васильченко В. В. Рецепція римського спадкового права в сучасному спадковому праві України: Дис... канд. юрид. наук: 12.00.03 / Київський ун-т ім. Т.Шевченка. — К., 1997. — 175 с.
12. Васильченко В.В. Римське спадкове право на тлі права сучасного. Монографія / В.В. Васильченко. - Запоріжжя: ТОВ «Верже», 1999. - 130 с.
13. Вовк В.М. Римське право як феномен правової дійсності: Автореф. дис..д-ра юрид. наук : 12.00.12 / Нац. акад. внутр. Справ. - Київ, 2011. - 32 с.
14. Вовк В.М. Порівняльна характеристика сучасного українського цивільного процесу та екстраординарного судового процесу в Римі / В.М. Вовк // Українське правосуддя: здобутки та перспективи: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, 16 травня 2008 року. - Чернівці: Рута. - 2008. - С. 258-263.
15. Вовк В.М. Взаємозв'язок релігії, магії і права в римській культурі / В.М. Вовк // Часопис Київського університету права. - 2008. - № 4. - С. 24-29.
16. Вовк В.М. Система римського права / В.М. Вовк // Науковий вісник газети «Іменем Закону». - 2008. - № № 4. - С. 73-78.
17. Вовк В.М. Приватно-правова технологія древніх римлян як конструювання правової реальності / В.М. Вовк // Адвока. - 2009. - № 2. - С. 22-26.
18. Вовк В.М. Практикум з основ римського приватного права (у схемах і таблицях): Навчально-методичний посібник / В.М.Вовк. - К.: Атіка, 2007. -188 с.

19. Вовк В.М. «Свої» і «чужі» як бінарна опозиція римської правової системи цінностей / В.М. Вовк // Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України [Текст]: збірник наукових статей.-Ів.-Франківськ: Прикарпатський нац. ун-т ім. В.Стефаника, 2010. – Вип. XXIII. – С. 3-10.
20. Вовк В.М. Юридична рівність у римському приватному праві / В.М. Вовк // Адвокат. - К., 2009. - № 6 - С. 29-33.
21. Гай. Институции : Кн. 1-4 / Гай; Пер. [с латин.] Ф. Дыдынского; Под ред. [и с введ.] Л. Л. Кофанова, В. А. Савельева; Рос. акад. наук, Ин-т всеобщ. истории, Центр изучения рим. права. — М. : Юристъ, 1997. — 368 с.
22. Гайдулін О.О. Процесуальні засоби судочинства по добрій совісті (*iudicia bonae fidel*) у Стародавньому Римі / О.О. Гайдулін //Вісник господарського судочинства.-К.:ІН ЮРЕ. - 2013. -1.- С. 98-104.
23. Гайдулін О.О. Судочинство по добрій совісті (*Ludicia bonae fidel*) : історичні витоки та перспективи дослідження / Гайдулін О.О. // Вісник господарського судочинства.-К.:ІН ЮРЕ. – 2012.- 6.- С. 176-181.
24. Гарридо Г.М.Х. Римское частное право: Казусы, иски, институты / Г.М.Х. Гарридо. – Пер. с исп. Л.Л.Кофанов. – М.: Статут, 2005. – 812 с.
25. Гетьман-Павлова И.В. Народные иски из квазиделиктов в римском праве/ И.В. Гетьман-Павлова // Государство и право. – 2007. - № 5. – С. 101-108.
26. Гетьман-Павлова И.В. Народные иски в защиту интересов несовершеннолетних в римском праве /И.В. Гетьман-Павлова // История государства и права. - 2006. - № 7. - С. 45-47.
27. Гонгало Р. Ф. Суперфіцій у римському праві та його рецепція у сучасному цивільному праві України: Автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.03 / НАН України; Інститут держави і права ім. В.М.Корецького. – К., 2000. — 18 с.
28. Гонгало Р. Ф. Суперфіцій у римському праві та його рецепція у сучасному цивільному праві України: Дис... канд. юрид. наук: 12.00.03 / Одеська держ. юридична академія. О., 2000. – 152 арк.
29. Гончаренко В.О. Договір позички за римським приватним правом та його рецепція у сучасному цивільному законодавстві України: Автореф. дис...канд. юрид. наук: 12.00.03 [Електронний ресурс] / В.О. Гончаренко. – Одеська нац. юридична академія. – О. – 2005. – 19 с.
30. Гончаренко В.О. Система договорів римського права та деякі питання її рецепції в сучасному цивільному законодавстві України / В.О. Гончаренко // Університетські наукові записки. – 2005. - № 3 (15). – С. 121-125.
31. Гранін В.Л. Повноваження представника та його реалізація за цивільним законодавством України : автореф. дис. на здоб. наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.03/ В.Л. Гранін. – Одеса, 2005. – 20 с.
32. Гримм Д.Д. Лекции по догме римского права / Под ред. В.А. Томсинова. — М.: Зерцало, 2003. – 496 с.
33. Гужва А. М. Формули «*quod interest*», «*qanti interest*» у договорі найму за римським правом / А.М. Гужва // Актуальні проблеми держави і права. – Випуск 51. – Одеса. – 2009. – С. 14-17.
34. Гусаков А. Деликты и договоры как источники обязательств в системе гражданского права древнего Рима / А. Гусаков. – М.: Юрист. – 1896. – 246 с.

35. Гутьєва В. В. Емфітевзис у римському праві та його рецепція у праві України: Автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.01 / Львівський національний ун-т ім. Івана Франка. – Л., 2003. – 19 с.
36. Давид Р. Основные правовые системы современности (сравнительное право): Пер.с.фр. – М.: Прогресс. – 1967. – 496 с.
37. Дихта Я.М. Поняття та характерні риси договору доручення за римським приватним правом // Актуальні проблеми держави і права. – Випуск 51. – Одеса. – 2009. – С. 17-21.
38. Дыхта Н. Договор поручения в римском частном праве и его рецепция в гражданском праве Украины / Н. Дыхта // *Legeasiviata*. – Martie, 2014. – С. 51-55.
39. Дихта Н.М. Універсальність представництва шляхом використання договору доручення / Н.М. Дихта // Науково-практична Інтернет-конференція «Актуальна юриспруденція». - 05.10.2017. - [Електронний ресурс]. - Режим д.: http://legalactivity.com.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=1671%3A081017-11&catid=193%3A3-102017&Itemid=239&lang=ru
40. Дождев Д. В. Римское архаическое наследственное право / Д.В. Дождев. - Рос. АН, Ин-т государства и права. — М.: Наука, 1993. — 648 с.
41. Дождев Д. В. Римское частное право: Учебник для студ. вузов, обучающихся по спец. «Юриспруденция» / Институт государства и права РАН; Академический правовой ун-т / В.С. Нерсисянц (общ.ред.). — 2.изд., изм. и доп. — М.: НОРМА, 2003. — 765с.
42. Дождев Д. В. Основание защиты владения в римском праве / Д.В. Дождев. - РАН; Институт государства и права (Москва). — М., 1996. — 238 с.
43. Долгий С.А. Особливості правового статусу благодійних організацій за римським правом / С.А. Долгий //20 років незалежності України: здобутки, втрати і стратегії майбутнього [Текст]: матеріали XI науково-практичної конференції. - К.:Нац. академія управління. – 2011. - С. 288-290.
44. Достдар Р.М. Опіка та піклування: наслідки рецепції в сучасному цивільному законодавстві України та європейських країн /Р.М. Достдар // Науково-практичний журнал «Часопис цивілістики». – 2012. – Випуск 12. – С. 79-81.
45. Дячук Л. Римське визначення шлюбу у візантійському праві / Л. Дячук // Вісник Київського національного ун-ту ім. Т.Шевченка. Юридичні науки. – 2010 - № 83 – С. 25-32.
46. Дячук Л.В. Конкубінат у візантійському праві класичної доби / Л.В. Дячук // Держава і право. – 2011. – Випуск 53. – С. 128-133.
47. Дячук Л. В. Правове регулювання повторного шлюбу у римському та ранньовізантійському праві / Л. В. Дячук // Соціологія права. – 2011 - № 1 – С. 31-36.
48. Дячук Л.В. Попередні умови шлюбу у візантійському праві / Л. В. Дячук // Часопис Київського університету права: Український науково-теоретичний часопис. – 2011. – № 2. – С. 13-17.
49. Дячук Л.В. Шлюбні табу у візантійській правовій культурі / Л. В. Дячук // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Політологія. – 2011. – № 102. – С. 14-19.
50. Дячук Л.В. Волевиявлення суб'єктів шлюбу в класичний період історії візантійського права / Л. В. Дячук // Держава і право. – 2011. – Вип. 51. – С. 146-152.
51. Дячук Л. В. Майнові відносини батьків і дітей у ранньовізантійському сімейному праві / Л. В. Дячук // Вісник Київського нац. університету ім.Т.Г.Шевченка. Сер.: Юридичні науки. – 10/2012. – Вип. 93. – С. 52-57.

52. Дячук Л. В. Батьківський пекулій у римській юриспруденції та в Дигестах Юстиніана / Л. В. Дячук // Часопис Київського університету права. – 2012. – № 1. – С. 16 -19.
53. Дячук Л. В. Дослідження проблем розлучення у римському та греко-римському праві в ранньонову та нову добу / Л. В. Дячук // Вісник Київського нац. університету ім.Т.Г.Шевченка. Сер.: Юридичні науки. –2013. – № 2(96). – С. 51-56.
54. Журба В.С. Інститут пекулія та його різновиди в римському приватному праві / В.С. Журба, І.Г. Козинець // Юність науки. – 2017: соціально-економічні та гуманітарні аспекти розвитку суспільства: збірник тез Міжнародної науково-практичної конференції студентів, аспірантів і молодих вчених (м. Чернігів, 26-27 квітня 2017р.) : Чернігів: Черніг. нац. технол. ун-т, 2017. – 612 с. – С. 361-363.
55. Загурский Л. Брак и конкубинат у римлян. / Л. Загурский. – Харьков, 1883. – 210 с.
56. Загурский Л. Учение об отцовской власти по римскому праву.- Харьков, 1885 – 185 с.
57. Задорожний Ю.А. Римське право – доктринальна першооснова права та юридичної науки в країнах романо-германської правової сім'ї та Україні: Дис... канд. юрид. наук: 12.00.03 / Київський національний університет внутрішніх справ. – Київ., 2008. – 216 с.
58. Задорожний Ю.А. Римське право – доктринальна першооснова права та юридичної науки в країнах романо-германської правової сім'ї та України: Автореф. дис...канд. юрид. наук: 12.00.01 / Ю.А. Задорожний. – Київський нац. ун-т внутр. справ. – К.: 2008. – 21 с.
59. Законы XII таблиц / Рос. акад. наук, Ин-т всеобщ. истории, Центрромантики; Сост. и перевод Л. Л. Кофанова; Отв. ред. В. И. Уколова. — М. : ИВИ, 1996. – 229 с.
60. Закорецька Л. Види прав на чужі речі: порівняльний аналіз за римським приватним правом та сучасним цивільним правом / Л. Закорецька //Право України.-К.: Ін Юре». – 2007.-№ 8. - С. 104-107.
61. Зубар В.М. Зобов'язання, що виникають з ведення чужих справ без доручення[текст] : дис.канд.юрид.наук : 12.00.03/ В.М. Зубар. – К.: 2001. – 178 с.
62. Институции Юстиниана / Ин-т всеобщ. истории Рос. акад. наук, Юрид. фак. Моск. гос. ун-та им. М. В. Ломоносова, Центр изучения рим. права; Пер. Д. Расснера; Под ред. Л. Л. Кофанова, В. А. Томсинова — М.: Зерцало, 1998. – 400 с.
63. Калюжний Р.А. Римське приватне право: Курс лекцій. - / Р.А. Калюжний. – К.: Істина, 2005. – 144 с.
64. Калюжний Р.А. Римське приватне право: підр. для вищ. навч. закл. / Р.А. Калюжний, В.М. Вовк. – К.: Атіка, 2012. – 408 с.
65. Казанцев Л. Свободное представительство в римском гражданском праве. Историко-юридическое исследование. – К.:Университетская типография. - 1884. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://kafedr.at.ua/_bd/5/547.pdf
66. Казанцев Л. Н. О разводе по римскому праву в связи с историческими формами римского брака. Период языческий / Л. Н. Казанцев. – Киев: Тип. Имп. ун-та св. Владимира, 1892. – 247 с.
67. Качур В.О. Природні умови обмеження правосуб'єктності фізичних осіб у Стародавньому Римі / В.О. Качур // Часопис Київського університету права. – 2010. - № 3. - С. 8-12.
68. Качур В.О. Соціальні умови обмеження правосуб'єктності фізичних осіб у Стародавньому Римі / В.О. Качур // Часопис Київського університету права. – 2010. - № 4. - С. 23-27.

69. Колісниченко А. І. Історія держави і політико-правових вчень Стародавньої Греції та Риму: Навч. посіб. для студ. вищ. закл. освіти, що навч. за напрямом політологія та правознавство / А.І. Колісниченко. - Миколаївський держ. гуманітарний ун-т ім. Петра Могили. — Миколаїв: Видавництво МФ НаУКМА, 2002. — 274 с.
70. Коптев А.В. Римское право в архаическую эпоху / А.В. Коптев. – М., 2000. – 18 с.
71. Коссак В. Рецепція положень римського права про іпотеку в законодавство України / В. Коссак // Римське право та правова культура Європи. – Люблін: Вид. Люблінського католицького ун-ту. – 2009. – С. 63-67.
72. Кофанов Л.Л. Lex Valeria de provocatione, 509 г. до н. э. и начало разделения римского права на публичное и частное / Л.Л. Кофанов // Древнее право. IUS ANTIQUUM. – 2001. - № 1 (8). - С. 31-36.
73. Кофанов Л.Л. Формирование системы римского права: к вопросу о причинах многовековой рецепции /Л.Л. Кофанов // Древнее право. IUS ANTIQUUM. - 1999. - № 1 (4). - С. 56-62.
74. Кофанов Л.Л. Понятия lex и ius в римском архаическом праве/ Л.Л. Кофанов //Древнее право. IUS ANTIQUUM. 2003. - № 1 (11). - С. 40-53.
75. Кофанов Л.Л. Генезис преторского права в Риме IV в. до н.э./ Л.Л. Кофанов // Древнее право. IUS ANTIQUUM. 2003. - № 2 (12). - С. 34-41
76. Кофанов Л.Л. Владение и собственность в Законах XII Таблиц / Л.Л. Кофанов // Древнее право. - 2000. - № 1. (6). – С. 35-44.
77. Кофанов Л.Л. Обязательственное право в архаическом Риме: долговой вопрос (VI–IV вв.) / Л.Л. Кофанов. – М.: Юрист. – 1994. – 240 с.
78. Кофанов Л.Л. Публичные сервитуты в Римской республике / Л.Л. Кофанов // Вестник древней истории. – 2008. - № 4. – С. 55-67.
79. Латинские юридические изречения / Е.И. Темнов (сост.). - М.: Юрист.- 1996.- 400 с.
80. Лубко І. Закони XII таблиць: Навч. посібник / І. Лубко. – Черкаський національний університет ім. Б. Хмельницького, 2006. – 64 с.
81. Лубко І. Основи римського практичного права: практичний посібник / І. Лубко. – Черкаський національний університет ім. Б. Хмельницького, 2006. – 92 с.
82. Ляпустина Е.В. Тайный фидеикомисс в Дигестах // В кн.: Дигесты Юстиниана / Отв. ред. Л.Л. Кофанов. Том VIII: Статьи и указатели. — М.: Статут, 2006. С. 136-144.
83. Майданик Н. Поняття і місце натуральних зобов'язань у приватному праві Стародавнього Риму / Н. Майданик //Юридична Україна.-К.: Юрінком Інтер. – 2007.- № 8 .- С. 64-69.
84. Макарчук В. С. Основи римського приватного права: Навч. посіб. для вищих навч. закладів / В.С. Макарчук – Львівський ін-т внутрішніх справ при Національній академії внутрішніх справ України. — К.: Атіка, 2000. — 175 с.
85. Макарчук В. С. Основи римського приватного права: Навч. посібник / В.С. Макарчук. – Львівський ін-т внутрішніх справ при Національній академії внутрішніх справ України; Міжнародна асоціація істориків права. — 2-ге вид., доп. — К.: Атіка, 2003. — 255 с.
86. Макарчук В. С. Основи римського приватного права : навч. посіб. [вид. 2-ге, допов.]/ В. С. Макарчук. - К.: Атіка. Х. : Право. – 2015. – 256 с.
87. Малишев Б. Судова правотворчість у Стародавньому Римі та середньовічній Англії: порівняльний аналіз / Б.Малишев // Вісник Київського національного університету ім. Т. Шевченка. – Юридичні науки. – 2007. – Вип. 74-76. – С. 37-39.

88. Малков А.Д. Сущность договора в римском праве / А.Д. Малков // Древнее право. – 1999. - № 1 (4). – С.180-187.
89. Марей А.В. Iniuria в системе римских частных деликтов. D. 47.10: проблемы перевода и интерпретации // В кн.: Дигесты Юстиниана / Отв. ред. Л.Л. Кофанов. Том VIII: Статьи и указатели. — М.: Статут, 2006. С. 160-169.
90. Морозов М.А. Византийские завещания XI в. и традиция римского наследственного права // Forum Romanum: Доклады III международной конференции «Римское частное и публичное право: многовековой опыт развития европейского права». Ярославль – Москва, 25–30 июня 2003 г. / Отв. ред. В.В. Дементьева. М. – 2003. – С. 54-58.
91. Муромцев С.А. Гражданское право Древнего Рима / С. А. Муромцев. – М.: Статут, 2003. – 685 с.
92. Народження юридичної науки: історія європейської цивілізації. Рим / За ред. Екогальярді У. – Х.: Фоліо. – 2015. – С. 289-295.
93. Новицкий И. Б. Римское право: Основы рим. гражд. права : [Учеб. пособие для юрид. фак. ИБП] / И.Б. Новицкий. - Ин-т бизнеса и политики. — М.: Хронограф, 1998. – 311 с.
94. Новицкий И. Б. Основы римского гражданского права. / И.Б. Новицкий. – М: Юридическая литература, 1972. – 296 с.
95. Олійник О.С. Особливості формування агнатського та когнатського споріднення в римському суспільстві / О.С. Олійник // Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України [текст]: Збірник наукових статей. – Випуск 34. – Івано-Франківськ. – Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, 2014. – С. 163-174.
96. Олійник О.С. Конкубат як різновид шлюбно-сімейних правовідносин в римському приватному праві / О.С. Олійник // «Актуальні проблеми законодавства України: пріоритетні напрями його вдосконалення»: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 10-11 жовтня 2014 року). – Одеса, 2014. – С. 11-13.
97. Олійник О.С. Особливості правового регулювання майнових відносин подружжя в римському приватному праві / О.С. Олійник // Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України [текст]: Збірник наукових статей. – Випуск 35. – Івано-Франківськ. – Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, 2014. – С. 125-138.
98. Олійник О.С. Особливості припинення шлюбу в давньоримському суспільстві: теоретичний аспект / О.С. Олійник // Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України [текст]: Збірник наукових статей. – Випуск 36. – Івано-Франківськ. – Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, 2014. – С. 25-37.
99. Олійник О.С. Досудові способи захисту порушених прав у Стародавньому Римі / О.С. Олійник // Сучасний стан розвитку юридичної науки: Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Харків, 17-18 липня 2012 р.). – Х.: ГО «Асоціація аспірантів-юристів». – 2012. – С. 13-14.
100. Олійник О.С. Загальні положення про судову систему Стародавнього Риму / О.С. Олійник // Роль права у забезпеченні законності та правопорядку: Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Запоріжжя, 31 серпня 2012 р.). – Запоріжжя: Запорізька міська громадська організація «Істина», 2012. – С. 11-13.
101. Олійник О.С. Еволюція зобов'язальних правовідносин у Стародавньому Римі / О.С. Олійник // Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Способи забезпечення реалізації та захисту прав людини у контексті євроінтеграції України» (м. Одеса, 20-21 липня 2012 року). – Одеса: ГО «Причорноморська фундація права». – 2012. – С. 59-61.

102. Олійник О.С. Історичні передумови поділу договорів на реальні та консенсуальні на прикладі права Стародавнього Риму / О.С. Олійник // Матеріали круглого столу кафедри цивільного права Юридичного інституту Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (27 червня 2014 року, м. Івано-Франківськ). – Івано-Франківськ, 2014. – С. 34-39.
103. Олійник О.С. Історико-правові та гносеологічні передумови до формування поняття «договір» у праві та законодавстві / Договір як універсальна форма правового регулювання : монографія / за заг. ред. В.А. Васильєвої. – Івано-Франківськ. – 2016. – 399 с. (С. 13 – 28).
104. Олійник О.С. Легати та їх обмеження в римському приватному праві / О.С. Олійник // Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Правові засоби забезпечення та захисту прав людини: вітчизняний та зарубіжний досвід» (18–19 листопада 2016 року). – м. Харків. – 2016. – С. 10 – 13.
105. Онофрейчук В. Д. Прекарій у римському праві: Автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.03 / Київський ун-т ім. Тараса Шевченка. — К., 1996. — 25 с.
106. Онофрейчук В. Д. Прекарій у римському праві: Дис... канд. юрид. наук: 12.00.03 / Київський ун-т ім. Тараса Шевченка. — К., 1996. — 146 с.
107. Орач Є. М. Основи римського приватного права: Курс лекцій / Є.М. Орач, Б.Й. Тищик. – Львівський держ. ун-т ім. Івана Франка. — К.: Юрінком Інтер, 2000. — 272 с.
108. Орач Є. М. Римське приватне право: підруч. для студ. вищ. навч. закл. / Є. М. Орач, Б. Й. Тищик. – К.: Ін Юре, 2012. – 392 с.
109. Основи римського приватного права: Підручник / В.І. Борисова, Л.М. Баранова, М.В. Домашенко та ін.. – Х.: Право 2008. – 224 с.
110. Павленко Д. Принцип добросовістності в римському приватному праві та зобов'язальному праві України: порівняльний аналіз / Д. Павленко // Підприємництво, господарство і право. - К.: ТОВ «Гарантія» - 2006. №-8.- С. 129-132.
111. Памятники римского права: Законы XII таблиц; Институции Гая; Дигесты Юстиниана. — М.: Зерцало, 1997. — 608 с.
112. Підпригора О. А. Римське приватне право. Академічний курс: Підручник для студ. юрид. спец. вищ. навч. закладів / О.А. Підпригора. — 3. вид., перероб.та доп. — К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2001. — 440 с.
113. Підпригора О.А. Римське право: Підручник / О.А. Підпригора, Є.О. Харитонов. – К.: Юрінком-Інтер, 2009. – 528 с.
114. Покровский И. А. История римского права / И.А. Покровский. - А.Д. Рудоквас (вступ.ст.,пер.с лат., науч.ред.и примеч.). — Изд. испр., с изм. — СПб.: Издательско-торговый дом «Летний Сад», 1999. — 533 с.
115. Полдников Д.Ю. Понятие и значение pactum у глоссаторов/ Д.Ю. Полдников // Древнее право. -2004. - №.2 (14). – С. 25-29.
116. Публічна власність: проблеми теорії і практики : монографія / під заг. ред. В.А. Устименка / НАН України, Ін-т економіко-правових досліджень. – Чернігів: Десна Поліграф, 2014. – 308 с.
117. Пучкова Г.В. Зобов'язання, що виникають внаслідок безпідставного набуття або збереження майна за римським приватним правом та їх рецепція в у цивільному законодавстві України / Г.В. Пучкова. – Автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.03. – Одеса. 2007. – 20 с.

118. Пухан И., Поленак-Акимовская М. Римское право: (Базовый учеб.): / И. Пухан, М. Поленак-Акимовская. – Пер. с македон. / Под ред. В. А. Томсинова; Моск. гос. ун-т им. М. В. Ломоносова. – Юрид. фак. — М.: Зерцало, 1998. – 324 с.
119. Рибачок В.А. Становлення інституту іпотеки та механізму оформлення іпотечних договорів за часів римського права / В.А. Рибачок // Часопис Київського у-ту права.-К. -2009.-3.-С.150-156.
120. Римське право і сучасність: матеріали 5-ї Міжнародної науково-практичної конференції. – 30-31 травня 2008 р. – Одеса: Фенікс. – 2008. – 292 с.
121. Римское право: практикум / сост. Афонасин Е.В. – [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://nsu.ru/classics/syllabi/practicum.htm>
122. Рогач О.Я. Право на вчинення дій у інтересах іншої особи без її доручення / О.Я. Рогач // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право. – 2006. - № 6. – С. 146-147.
123. Рудоквас А.Д. О правопреемстве при давностном владении (possessio ad usucapionem) / А.Д. // Древнее право. IUS ANTIQUUM. - 2002. № 2 (10). - С. 226-241.
124. Русу С. Д. Историко-правові передумови римського приватного права / С.Д. Русу // Університетські наукові записки. – 2005. - № 3. - С. 12-16.
125. Русу С.Д. Делікти в цивільному праві України: Навчальний посібник / Русу С.Д. – Хмельницький: Видавництво НАПБУ, 2001.– 164 с.
126. Савельев В.А. Dominium и proprietas в римских юридических источниках классического периода / В.А. Савельев // Древнее право. - №1. – 1996. – С. 112–123.
127. Савельев В.А. Владение solo animo в римском классическом праве / В.А. Савельев // Древнее право. IUS ANTIQUUM. - 1999. - № 2 (5). - С. 7-17.
128. Святоцька В. Адвокатська професія в античних країнах / В. Святоцька // Вісник Львівського ун-ту. – 2009. – Вип. 49. – С. 54-59.
129. Северова Є.С. Представництво за римським правом та його рецесія у новому Цивільному кодексі України / Є.С. Северова // Науково-практичний журнал «Часопис цивілістики». – 2012. – Випуск 12. – С. 97-100.
22. Северова Є.С. Інститут представництва у Стародавньому Римі / Є.С. Северова // Актуальні проблеми держави і права. – 2005. – С. 283-285. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.apdp.in.ua/v25/65.pdf>
130. Северова Є.С. Представництво за римським приватним правом та його рецесія у сучасному цивільному праві України : дис. канд. юрид. наук : 12.00.03 / Є.С. Северова. - Одеса. – 2004. – 194 с.
131. Северова О.С. Формування та розвиток інституту представництва у Стародавньому Римі // Актуальні проблеми політики. – Одеса: 2000. - № 9. – С. 350.
132. Седаков С.Ю. Понятие contractus в римском предклассическом праве /С.Ю. Седаков // Древнее право. – IUS ANTIQUUM. - 1997. - № 1 (2). – С. 49-55.
133. Сліпченко С. О. Римське приватне право в таблицях / С.О. Сліпченко, Р.Б. Шишка. – Національний ун-т внутрішніх справ. — Х., 2001. — 252 с.
134. Смирин В.М. Свобода раба и рабство свободного / В.М. Смирин // Вестник древней истории. – 2000. - № 2. – С. 56-63.
135. Сологубова Е.В. Доказательства в римском гражданском процессе / Е.В. Сологубова // Вест. МГУ. Серия 11. Право. № 3. – 1994. С. – 70–78.
136. Сологубова Е.В. Процессуальное правопреемство в римском праве /Е.В. Сологубова // Вест. МГУ. Серия 11. Право. № 3. – 1995. – С. 57–65.

137. Солопов А.И. Этимология и первоначальное значение латинского *culpa* / А.И. Солопов // Древнее право. 1998. № 1 (3). – С. 38-42.
138. Спиченко Н.К. Правовое положение городского вольноотпущенника в эпоху Римской империи / Н.К. Спиченко // Вестник древней истории. – 2006. - № 3. – С. 38.
139. Томсинов В.А. Рецепция римского права в Западной Европе в средние века: постановка проблемы / В.А. Томсинов // Древнее право. IUS ANTIQUUM. - 1998. - № 1 (3). - С. 169-175.
140. Томсинов В.А. Значение римского права в общественной жизни западной Европы в XI – XIII вв. /В.А. Томсинов // Древнее право. IUS ANTIQUUM. - 1997. - № 1 (2). - С. 112-119.
141. Федосеев П.М. Институт поруки за римским правом та його рецепція у цивільному праві України: Автореф. дис...канд. юрид. наук: 12.00.03 [Електронний ресурс] / П.М. Федосеев. – Нац. ун-т внутр. справ. – Х.: 2003. – 19 с.
142. Федущак-Паславська Г. Джерела та основні риси приватного права у Європі періоду середньовіччя / Г. Федущак-Паславська // Вісник Львівського університету: серія юрид. – 2011. - вип. 54. – С. 89-96.
143. Федущак-Паславська Г. Становлення і розвиток правових конструкцій у Давньому Римі / Г. Федущак-Паславська // Вісник Львівського ун-ту. Серія: юридичні науки. – 2011. – Вип. 52. – С. 120-126.
144. Харитонов Є. О. Приватне право у Стародавньому Римі: Навч. посібник. / Є.О. Харитонов. — О.: АО БАХВА, 1996. — 160 с.
145. Харитонов Є.О. Становлення інституту представництва в цивільному законодавстві України / Є.О. Харитонов // Міжнародний юридичний вісник: збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України. – Вип. 1 (1). – 2014. – С. 170-176.
146. Харитонов Є.О. Рецепція римського-приватного права. Теоретичний та історико-правові аспекти. / Є.О. Харитонов. – Одеса. – 1997. – 258 с.
147. Харитонов Є.О. Рецепція римського приватного права як підґрунтя сучасної цивілістики / Є.О. Харитонов // Вісник Академії правових наук. – 1998. - № 2 (13). – С. 107-108.
148. Хвостов В. М. Система римського права: Учебник. — / В.М. Хвостов. - М.: Спартак, 1996. — 52 2с.
149. Цюра В. Генеза дослідження інституту представництва у зарубіжній правовій доктрині / В. Цюра // Національний юридичний журнал: теорія і практика. – Серпень, 2016. – 129-132. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.jurnaluljuristic.in.ua/archive/2016/4/29.pdf>
150. Чепис О.І. Інститут *negotiorum gestio* в сучасному цивільному праві України / Чепис О.І. // Порівняльно-аналітичне право. – 2016. - № 1. – С. 119-122.
151. Черниловский З. М. Римское частное право: Элементарный курс / З.М. Черниловский. — М.: Новый Юрист, 1997. — 224 с.
152. Шишка Р. Б. Претенденти на спадщину та спадкоємці у спадковому праві України [Текст] / Р. Б. Шишка // Проблеми цивільного права та процесу: матеріали наук. – практ. конф., присвяченій пам'яті професора О. А. Пушкіна (25 травня 2013 р.). – Х.: Харківський національний університет внутрішніх справ, Золота миля, 2013. – С. 46-55.
153. Штаммлер М. Задачи по римському праву. Пособие при изучении системы римского гражданского права / М. Штаммлер. – Одеса. – 1904. – 135 с.